

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**A gyermek meghallgatása a szülői felügyelettel
kapcsolatos perekben, különös tekintettel az
értesítési kötelezettségre**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024. 12. 07

Nyilatkozat mesterséges intelligencia használatáról

A dolgozat szerzőjeként nyilatkozom, hogy a dolgozat készítéséhez nem vettem igénybe a mesterséges intelligencia eszközeit.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	5
I. Releváns életviszonyok társadalmi és jogi jelentősége.....	6
I.1. A házasság és az élettársi kapcsolat.....	7
I.1.1. A házasság.....	7
I.1.2. Az élettársi kapcsolat	9
I.2. A házasság felbontása és a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése	10
I.2.1. A házasság felbontása	11
I.2.2. A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése	12
I.3. A szülők megállapodása	15
I.4. A bíró döntése.....	16
II.A gyermek.....	17
II.1. A kiskorú és a gyermek fogalma	17
II.2. A gyermek perbeli státusza a bontóperekben és a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perekben	19
II.3. Gyermekjogi garanciák.....	20
II.4. A Lundy modell.....	22
III.A kiskorú gyermek meghallgatása	24
III.1. Normatív környezet	25
III.1.1. Regionális szabályok	25
III.1.2. Hazai jogi szabályozás	26
III.2. A gyermek meghallgatása a gyakorlatban	29
III.3. Ítéltőképesége birtokában lévő gyermek fogalom-meghatározása	31
IV.A bíró értesítési kötelezettsége a nyilatkozattétel lehetőségéről	33
IV.1. Az értesítendő gyermekek köre és a törvényi megfogalmazás ellentmondása	34
IV.2. Az értesítés címzettje, formája	36
IV.3. Az értesítési kötelezettség gyakorlati megvalósulása gyakorló bírók tapasztalataiból	37
V. Javaslattétel	40

Forrásjegyzék	42
Felhasznált szakirodalom	42
Jogforrások	45
Egyéb források.....	45

Bevezetés

Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) 2023. évi adatai szerint közel minden harmadik megkötött házasság válással végződik.¹ Dolgozatomban a házasság és a válás kérdései mellett komoly hangsúlyt szeretnék fektetni annak a helyzetnek a bemutatására, amikor ebben a felek számára lelkiileg is megterhelő állapotban egy gyermek is érintett.

A gyerekek társadalmunk legsebezhetőbb tagjai, emiatt kiemelkedő körültekintéssel kell eljárni minden olyan esetben, amikor jogi eljárás érdekeltjeivé válnak. A gyermeki jogok fejlődésével ma már az őket érintő eljárások egyik legfontosabb alapelve az úgynevezett „best interest”, ami a gyermek legfőbb érdekét teszi elsődleges szemponttá azokban a helyzetekben, amikor az őket érintő kérdésekben kell dönteni.²

Dolgozatom fókuszában a gyermek helyzete áll a bontóperek és a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perek esetében. Az 1989. november 20-án az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által elfogadott Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény), mely hazánkban az 1991. évi LXIV. törvényként került kihirdetésre, nemzetközi szinten deklarálja a gyermek perbeli meghallgatásának jogát.³ A Gyermekjogi Egyezmény kimondja, hogy az ítéldőképessége birtokában lévő gyermeknek biztosítani kell a véleménynyilvánítás jogát az őt érintő kérdésekben.⁴

A házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről (továbbiakban: Brüsszel IIb. rendelet) szóló Európai Unió Tanácsa által elfogadott 2019/1111 rendelet 2022. augusztus 1-jétől hatályos. A Brüsszel IIb. rendelet egy új jogintézményt vezetett be a tagállamokban, melynek lényege a bíró értesítési kötelezettsége a gyermek felé az őt érintő eljárásokban. A rendelet 21. cikke szól a gyermekek véleménynyilvánításhoz való jogáról, mely kibővült az értesítési kötelezettségről szóló szabállyal, új kihívás elé állítva a jogalkalmazó szerveket. Ezt az új jogintézményt kívánom a későbbiekben vizsgálni, kitérve az értesítendő gyermekek körére, magára az értesítés formájára, valamint arra, hogy miként halad ennek a gyakorlatban

¹ Központi Statisztikai Hivatal 22.1.1.19. Válások főbb mutatói

² Molnár Sarolta: Brüsszel IIb rendelet: A gyermek érdeke elsődlegességének érvényesülése – különös figyelemmel a meghallgatásra. Iustum Aequum Salutare. XIX. 2023. 3. sz. https://epa.oszk.hu/02400/02445/00069/pdf/EPA02445_ias_2023_3_027-035.pdf 2024. 07. 21. 30. o.

³ Darnót Sára: A gyermek meghallgatása a családjogi perekben – interjúk alapján, különös tekintettel a jogalkalmazási eltérésekre. Családi Jog. 2017/4. sz. <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/1166167> 2024. 10. 25. 20. o.

⁴ Gyermekjogi Egyezmény 12. cikk

történő megvalósulása, mennyire sikerült ez idő alatt egységesen kialakítani ezt az újfajta gyakorlatot.

Kutatásom során kifejtem a témám szempontjából releváns jogszabályi környezetet, vizsgálom a szakirodalom álláspontját, valamint empirikus kutatás keretében két családjogi ügyekkel foglalkozó, vidéki bíróval készített interjú alapján próbálom feltárni a joggyakorlatot, különösen az értesítési kötelezettség tekintetében.

I. Releváns életviszonyok társadalmi és jogi jelentősége

Mindennapi életünket átszövik a másokhoz fűződő kapcsolataink, beszéljünk itt akár egy általános iskolás osztálytársról, munkatársról, barátságról, de ide sorolhatjuk a családjunkat, élettársunkat vagy házastársunkat is. Pályamunkámban a jog által is szabályozott kapcsolati formák bírnak relevanciával, mint a házasság és az élettársi kapcsolat. Az együttélési formák társadalmi és jogi jelentőségének összegző bemutatása vezet el a dolgozat középpontjában álló gyermekjogi garanciák megértéséhez. A gyermek nevelkedhet családban vagy családot nélkülözve. Tekintettel arra, hogy a család a gyermek elsődleges szocializációs közege, a törvényes képviseletből fakadó jogosultságok és kötelezettségek normatív keretei és a felbomló családban nevelkedő gyermek érdekét előtérbe helyező jogszabályok is a gyermek biztonságát hivatottak szolgálni.

A két legjelentősebb és alapjogi védelemben is részesülő együttélési forma a házasság, valamint az élettársi viszony, melyek a társadalmi normák mellett a jogi rendszerekre is nagy hatással bírnak. Míg a családjogi joghatásokat kiváltó élettársi jogviszony a modern társadalmi kor egyik új „vívmánya”, addig a házasságot a társadalom egyik legrégebbi családjogi jogintézményeként tartjuk számon. Ezen különbségek a jogi szabályozottságban is megjelennek, az élettársi viszony rugalmasabb védelme mellett a házasság az egyik legjelentősebb és leginkább védett intézménye jogrendünknek.

Kiválóan mutatja ezen kapcsolatok relevanciáját az, hogy számos jogágban megtalálhatók a családhoz, házassághoz, valamint az élettársi kapcsolathoz fűződő jogszabályok. A házasság tekintetében Magyarország Alaptörvényén (a továbbiakban: Alaptörvény) túl meg kell említeni a 2016. évi CXXX. törvényt a polgári perrendtartásról (a továbbiakban: Pp.), illetve a 2013. évi V. törvényt a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.).

Az élettársi viszony eltérő jelentőségét mutatja az is, hogy normái leginkább a Ptk.-ban rögzítettek, jogi védelme nem olyan kidolgozott, mint a másik említett jogviszonyé.

Míg a házasság fogalmával adós a jogalkotó (azt a jogirodalom igyekszik pótolni), addig az élettársi jogviszony fogalmi elemei egyértelműen lehatároltak. Az élettársi viszonyt dogmatikai kettősség jellemzi. Tekintettel arra, hogy a jogalkotó a szerződéses jellegből indult ki a jogintézmény szabályozásakor, a definíciót az egyes szerződések között helyezte el, elismerve az együttélés érzelmi alapú és családjogi jelentőségét is azzal, hogy a közös gyermekhez kapcsolódó kérdéseket a Ptk. szerkezetén belül külön szabályozta. Az élettársi kapcsolatra és a házasságra vonatkozó rendelkezéseket a Családjogi Könyvben (a továbbiakban: Csjk.) és a Kötelmi Könyvben egyaránt találunk.

A következő nagyobb szerkezeti egységben ezeket a jogilag szabályozott együttélési formákat mutatom be. Foglalkozok a házasság és az élettársi kapcsolat fogalmi elemeivel, majd kitérek ezek esetleges megszűnésének a joghatásaira, a bontóperre, valamint a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perre. Mivel pályamunkám fő fókuszában a gyermek helyzete áll, így ezen fejezetek is főként a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlásának kérdéskörével foglalkoznak, külön-külön említve azokat az eseteket, amikor a szülők közötti megállapodást a bíróság jóváhagyja, illetve amikor a végső döntést a bírónak kell meghoznia a felek egyezségének hiánya végett.

I.1. A házasság és az élettársi kapcsolat

I.1.1. A házasság

A magyar jogrendben három joghatás kiváltásra alkalmas együttélési formáról beszélhetünk, ezek a házasság, az élettársi kapcsolat és a bejegyzett élettársi kapcsolat.⁵ Ezek közül a legszélesebb körben szabályozott a házasság.

A házasság jogi környezetének bemutatása előtt ki kell térni társadalmi jelentőségére is. Bizonyos nézőpont szerint a házasság egy „természetes és egyetemes intézmény”,⁶ mely a törvény nélkül is létezik, ám ennek intézményesülése jelenti a társadalommá válás első lépcsőfokát. Ez az intézmény a család fogalmának alapja, egy olyan érzelmi és gazdasági közösség, melyet minden kultúrában elismernek.

⁵ Nagy-Balogh Boglárka: A Házassági perek uniós szabályozása. Jogi Fórum https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2023/11/nagy-balogh-boglarka_-hazassagi-perek-unios-szabalyai_cimlappal.pdf 2024. 07. 21. 5. o.

⁶ Molnár Sarolta Judit: A házasság intézményének perspektívái. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. 2018/7. sz. <http://real-phd.mtak.hu/id/eprint/702> 2024. 07. 21. 27. o.

Ahogy korábban arra már kitértem, a házasság normatív értelemben vett fogalmát a jogirodalom igyekszik pótolni, mely szerint a „házasság egy férfi és egy nő között a törvényben meghatározott alakszerűségeknek megfelelően létrejött kötelék, amely rendszerint tartós életközösség létesítésére és családalapításra irányul.”⁷

Bár a fogalom-meghatározás tekintetében hiányosnak mondható az Alaptörvény, „L” cikkében szó esik a házasság intézményének védelméről, mely kimondja, hogy „Magyarország védi a házasság intézményét, mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot, mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.”

Látható, hogy a házasság és a család fogalma itt is szorosan összekapcsolódik, a házasságot jelöli meg a család alapjaként.⁸ A család fogalmát az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikk (3) bekezdése írja le, mely így hangzik: „A család a társadalom természetes és alapvető alkotóeleme és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére.”

Ezek alapján láthatjuk, hogy ez az intézmény nem csupán az egyén, de a család javára is szolgál; a feleknek állandóságot és biztonságot nyújthat, amennyiben jól működik, valamint a gyermek felnevelésére is egy egészséges közeget biztosít.⁹

A vonatkozó jogszabályok nagyrészt a Ptk.-ban találhatók, ezen belül is a Csjk.-ban, melynek első részében az alapelvek kifejtését olvashatjuk. Négy fontos alapelvet ír le a kódex, kiemelve a leginkább védelemre szoruló értékeket és feleket.

Az Alaptörvényhez hasonlóan a Ptk. is kitér a házasság és a család védelmére, kimondja, hogy a törvény védi a házasságot és a családot; e törvény alkalmazása során a családi és az egyéni érdek összhangját biztosítva kell eljárni.¹⁰ Jól mutatja ezen intézmények jelentőségét, hogy a konkrét szabályok kifejtése előtt a kódex fontosnak tartotta ezen értékek védelmének megjelölését.

Nem kevésbé releváns a második alapelv, mely a gyermek érdekének védelmét írja le. Eszerint a családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek; és a gyermeknek joga van ahhoz, hogy saját családjában nevelkedjék.¹¹

⁷ Lamm Vanda – Peschka Vilmos: Jogi Lexikon, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 251. o.

⁸ i. m. Nagy-Balogh 4. o.

⁹ i. m. Molnár 29. o.

¹⁰ Ptk. 4:1. § (1)-(2) bek.

¹¹ Ptk. 4:2 § (1)-(2) bek.

A fejezet a házastársak egyenjogúságának, illetve a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elveivel ér véget. Az alapelvek lefektetésével a jogalkotó a házassági életközösség működéséhez szükséges alapok minimumát jelöli ki, olyan viselkedési normákat, melyek be nem tartása magát a kapcsolatot lehetetleníti el.¹²

I.1.2. Az élettársi kapcsolat

A társadalmi fejlődés az élet minden területére kihat, ennél fogva egyre jellemzőbb, hogy a tartós párkapcsolatban élők nem kívánnak házasságot kötni, a házasságon kívüli partnerkapcsolatok egyre növekvő tendenciát mutatnak. Az élettársi kapcsolatok körében megkülönböztethetjük a de facto, a nyilvántartásba vett vagy regisztrált és a bejegyzett élettársi kapcsolatot.

Az élettársi kapcsolatok ilyen módon való vizsgálata némiképp nehezebb, - tekintettel arra, hogy a de facto élettársi kapcsolat létrejötte az életközösség létesítéséhez és nem formalizált eljáráshoz kapcsolódik - róluk nem vezetnek éves statisztikát, a népszámlálás ad lehetőséget arra, hogy részletes elemzést kapjunk számukról.¹³

Bár az élettársi kapcsolatot nem lehet a házassághoz hasonló szabályozásban részesíteni, bizonyos védelem mégis megilleti az élettársakat is. Ahogyan arra már rámutattam, a rájuk vonatkozó rendelkezéseket egyaránt megtaláljuk a Családjogi és Kötelmi Könyvben. A Kötelmi Könyvben találjuk az élettársi kapcsolat fogalmát, míg az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó rendelkezésekre mindkét könyv kitér.

Ebből is látható, hogy míg a házasság egy családjogi intézményként kerül elhelyezésre a magyar jogban, addig az élettársi viszony főszabályként egy kötelmi jogi természetű, szerződéses intézmény. Az élettársakat megillető családjogi joghatások (élettársak vagyoni viszonyai, lakáshasználat és élettársi tartás rendezése) érvényesülésének feltétele, hogy a felek legalább egy évig együtt éltek és a kapcsolatukból gyermek született.

Az élettársi kapcsolat fogalom-meghatározásában hét konjunktív fogalmi elemnek kell megvalósulnia. A 6:514. § (1) bekezdése szerint élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (a továbbiakban: életközösség) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági

¹² i. m. Molnár 44. o.

¹³ Kőrös Kinga: A házastársi, a bejegyzett és a „de facto” élettársi öröklésjogi jogviszony a hatályos magyar jogban – különös tekintettel a túlélő élettárs törvényes öröklésének vizsgálatára. Szakcikk Adatbázis 2019/5. 287-298. o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8277854> 2024. 08. 04. 287. o.

életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.¹⁴

A házasságtól eltérően az élettársi kapcsolatot nem jogkérdésként, hanem ténykérdésként határozhatjuk meg. Amennyiben a felsorolt feltételek fennállnak és ezek életközösség létesítésével jönnek létre, nincs szükség másfajta eljárásra, élettársakról beszélhetünk.

Akár egy házasságot, akár egy élettársi kapcsolatot vizsgálunk, mindkét viszony megfelelő környezetet nyújt egy közös gyermek születéséhez. Ideális esetben a családi élet megfelelően működik, a szülők boldogok együtt, és a gyermek a családi fészek elhagyásáig mindkét szülőjével együtt él. Vannak azonban esetek, amikor a szülők között problémák merülnek fel, melyek oda vezetnek, hogy az együttélés már nem a megfelelő légkörben zajlik. Ebben az esetben az egész család érdeke lehet, hogy rendeződjön a helyzet, sokszor ez csak különválással valósul meg.

A következő fejezetekben ezeket az eseteket és lehetséges kimeneteket vizsgálom eljárásjogi szempontból különválasztva a házassági bontópert és a szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére irányuló pert. A magánjog a felek önrendelkezési jogát helyezi előtérbe, így a jogilag releváns kérdések rendezése tárgyában a feleknek lehetőségük van egyezséget kötni, csak ennek hiányában dönt a bíróság. A házasságból született gyermek esetében az őt érintő jogi kérdésekről házassági bontóper keretében döntenek, vagy lehetőség van a szülői felügyelet gyakorlásának újraszabályozására szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére irányuló perben. Az élettársak esetében formális úton csak a szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére irányuló keresetindításra van lehetőség.

I.2. A házasság felbontása és a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése

Ahogy a dolgozatom elején rámutattam, napjainkban a házasságok és az élettársi kapcsolatok túlnyomó része válással, különválással végződik. Egy ilyen helyzet mindenki számára megterhelő lelkileg, az érintettek élete számos dologban megváltozik, több olyan jogilag releváns kérdés is van, amit a feleknek feltétlenül szükséges tisztázniuk, főként, ha kapcsolatukból közös gyermek is származik. Ezek egyike a szülői felügyelet gyakorlása, amely felhatalmazást jelent a gyermek gondozására és nevelésére. A gyermek érdekeinek megfelelő gondozás és nevelés egyrészt a jogi környezet által determinált, másrészt a nevelési szabadság alapjogi garanciája a szülői integritást védi.

¹⁴ Ptk. 6:514 § (1) bek.

I.2.1. A házasság felbontása

A téma jelentőségét mutatja, hogy több jogszabályban fellelhetjük a rá vonatkozó rendelkezéseket, az anyagi jogi szabályokat a Ptk., az eljárásjogi kérdéseket pedig a Pp. sorolja fel a házasság felbontása esetére. Ebben a fejezetben elsőként röviden kifejttem a Ptk., majd a Pp. erre vonatkozó szabályait, melyek relevanciával bírnak témám tekintetében.

A Csjk. rendelkezik a házasság megszűnéséről, mely két esetben valósul meg: az egyik házastárs halálával, vagy a bíróság általi felbontással.¹⁵ A bíróság abban az esetben bontja fel a házasságot bármely házastárs kérelmére, ha a felek bizonyítják, hogy az teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Ez különösen abban az esetben állapítható meg, amennyiben a felek között az életközösség megszűnt, és annak helyreállítására nincs kilátás.¹⁶

A házasság felbontására irányuló pereknek két fajtáját különböztethetjük meg, az egyik a felek egyező akaratnyilvánításán, megegyezésén alapul, a másik pedig a tényállásos bontás.

A Ptk. 4:21. § (2) bekezdése megengedi a házasságnak a körülmények kivizsgálása nélküli felbontását, amennyiben a házastársak végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes megegyezésük alapján ezt közösen kérik. Erre akkor van lehetőség, ha a házastársak megegyeztek a közös gyermek tekintetében a szülői felügyelet gyakorlása, a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, a gyermek tartása, a házastársi közös lakás használata, valamint a házastársi tartás kérdésében; és perbeli egyezségüket a bíróság jóváhagyta. A megegyezését alapját képező kérdéseket járulékos kérdéseknek nevezzük.¹⁷

Abban az esetben, ha a felek nem tudnak egyezsége jutni és a bíróságnak kell döntenie az ügy kimeneteléről, bontóperről beszélhetünk. Ezt két részre oszthatjuk, elsőként a bíróság felbontja a megromlott házassági köteléket, majd pedig rendezi a járulékos kérdéseket.¹⁸ A bíróságnak döntenie kell a vagyonmegosztásról, a tartásról, a lakáshasználatról, valamint a közös gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlásáról.

Látható tehát, hogy mindkét esetben a gyermek érdekét és védelmét szolgáló jogi környezetet alakított ki a jogalkotó. Amennyiben a házasságból gyermek is született, annak felbontására a gyermek szempontjainak előtérbe helyezésével kerülhet csak sor a felek megegyezése és a bíróság döntése esetében egyaránt.

¹⁵ Ptk. 4:20 § (1) bek.

¹⁶ Ptk. 4:21 § (1) bek.

¹⁷ Ptk. 4:21 § (3) bek.

¹⁸ *i. m.* Molnár 100. o

A Pp. taxatív felsorolja a házassági pereket, melyek a személyi állapotot érintő perek körébe tartoznak. Ide tartozik a házasság érvénytelenítése, a házasság érvényességének megállapítása, a házasság létezésének vagy nemlétezésének megállapítása iránti per, valamint a házassági bontóper.¹⁹

A házasság felbontása iránti perekben a bíróság a per bármely szakaszában, de különösen a perfelvételi tárgyaláson megkísérelheti a felek békítését, amely, ha eredményre vezet, hivatalból meg is szünteti az eljárást. Ezen kívül a bíróság köteles felhívni a feleket a közvetítői eljárás (mediáció) előnyeire, mely a vitás kérdések megbeszélésében játszhat fontos szerepet. A Pp., valamint a Ptk. is kiemeli a közvetítői eljárás igénybevételének a lehetőségét, melyet a felek saját elhatározásukból, vagy a bíróság kezdeményezésére is igénybe vehetnek, akár a per megindítása előtt, akár annak folyamata alatt.²⁰

A Pp. azt is kimondja, hogy a bíróságnak a házasságot felbontó ítéletében – szükség esetén erre irányuló kérelem hiányában is - határoznia kell a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, a kapcsolattartás, valamint a közös kiskorú gyermek tartása felől.²¹

I.2.2. A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése

A szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére vonatkozó jogszabályok egyaránt megtalálhatók a Ptk.-ban, valamint a Pp.-ben, az előző fejezethez hasonlóan először az anyagi, majd az eljárásjogi szabályokat fejtem ki.

A Csjk. a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek tekintetében nem különbözteti meg a szülők közötti kapcsolat jellegét, nincs különbség a házastársak, illetve az élettársak kapcsolatából származó közös gyermek feletti felügyelet között.²² A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése azonos elvek alapján történik a házasság felbontása és az élettársi jogviszony megszűnése esetén, ezért ezeket a szabályokat együttesen ismertetem a Csjk. normaszöveg alapján. Le kell ugyanakkor szögezni, hogy az eljárásjogi szabályok speciális eltéréseket is kijelölhetnek.

¹⁹ Pp. 453. §

²⁰ Marosán Melinda: Házassági bontóperek. Jogi Fórum https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2022/01/marosan-melinda_hazassagi-perek_cimlappal.pdf 2024. 07. 28. 18/19. o.

²¹ Pp. 459. § (1) bek.

²² Polyák Emese: A kiskorú gyermek sorsát érintő perek, elsősorban a szülői felügyelet szabályozása egy vidéki járásbíró gyakorlat tükrében. Jogi Fórum https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2022/03/polyak-emese_kiskoru-gyermek-sorsat-erinto-perek_cimlappal.pdf 2024. 07. 21. 12. o.

A Ptk. a szülői felügyelet általános szabályai között elsőként felsorolja annak tartalmát, legfontosabb elveit, korlátozásának kivételességét, valamint a gyermek bevonását a döntésbe.²³

A szülői felügyelet magába foglalja a kiskorú gyermek neve meghatározásának jogát; a gondozásának, nevelésének, tartózkodási helyének meghatározását; vagyona kezelésének jogát, törvényes képviselőjének jogát és köteleességét; valamint a gyámnevezésnek és gyámságból való kizárásnak a jogát.

A Csjk. kimondja, hogy a szülői felügyelet gyakorlása során a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve kötelesek gyakorolni a szülők a felügyeletet, valamint, hogy ennek során jogaik és kötelezettségeik egyenlők. Ebben a szakaszban konkretizálódik a Csjk. egyik alapelve, mely kimondja a gyermek érdekének védelmét, eszerint a családi jogviszonyokban a gyermek érdekét és jogait fokozott védelemben kell részesíteni.²⁴ Megjelenik a szülők egyenjogúságának elve is, mely alapján egyik szülő sem rendelkezik többletjogosultságokkal a másikkal szemben a gyermeket érintő kérdésekben.²⁵

A gyermek érdeke jelenik meg az általános szabályokat leíró harmadik szakaszban is, mely tájékoztatási kötelezettséget teremt a szülőnek a gyermek irányába. Ez alapján a szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A jogalkotó arra is kötelezi a szülőket, hogy a gyermek véleményét korára és érettségére tekintettel megfelelő súllyal figyelembe vegyék.²⁶

A szülők közötti együttműködési kötelezettség jogszabályi szintű rögzítése nem csak a szülők együttélésre vonatkozik, hanem a különélő szülők megfelelő joggyakorlása miatt is indokolt. Az együttműködés keretében a gyermeket érintő valamennyi szituációban elvárható az, hogy a szülők tekintettel legyenek egymás álláspontjára, és együttesen hozzanak olyan döntéseket, amelyeket a gyermek számára a legmegfelelőbbnek ítélnék.²⁷ A különélő szülők autonómiájának széleskörű érvényesülését biztosítja, hogy megállapodásukban rögzíthetik azt

²³ Ptk. 4:146-149. §

²⁴ Ptk. 4:2. § (1) bek.

²⁵ Ptk. 4:147. § (2) bek.

²⁶ Ptk. 4:148. §

²⁷ A Ptk. 4:147. §-ának 1. pontjához fűzött kommentár ld.: Vékás – Gárdos (szerk.)

is, hogy a szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket megosztják egymás között, vagy megállapodnak abban, hogy csak egyikük gyakorolja kizárólagosan azokat.²⁸

A Ptk. tehát a szülői felügyelet közös gyakorlását részesíti előnyben, a 4:164. § (1) bekezdése alapján a szülők – megállapodásuk vagy a gyámhatóság, vagy a bíróság eltérő rendelkezése hiányában – közösen gyakorolják akkor is, ha már nem élnek együtt. Ennek okai a szülők egyenjogúsága, valamint a gyermek legjobb érdekének figyelembevétele, mivel a gyermek kiegyensúlyozott fejlődéséhez mindkét szülő jelenléte elengedhetetlen.²⁹ A gyermek érdekének szem előtt tartását a törvény a 4:164. § (2) bekezdésében korlátként is alkalmazza, kiemeli, hogy a szülőknek biztosítaniuk kell gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét.

2022. január 1-jén lépett hatályba a szülői felügyeletre vonatkozó módosítás, amely három jelentős dologra tért ki. Bevezette a váltott gondoskodást, mint a szülői felügyelet közös gyakorlásának speciális változatát, lehetővé tette a szülői felügyelet egyoldalú kérelemre történő elrendelését, valamint meghatározta a közös szülői felügyelettel és a váltott gondoskodással együtt eldöntendő körülményeket, amelyekről a bíróságnak határoznia kell bírósági rendezés esetén.³⁰

A Ptk. a 4:164. § (1) bekezdését egészítette ki egy mondattal, amely bár nem mondja ki konkrétan, de közvetetten mégis megadja a váltott gondoskodás fogalmát. Eszerint a közös szülői felügyelet úgy is gyakorolható, hogy a szülők felváltva, azonos időtartamban jogosultak és kötelesek a gyermek nevelésére és gondozására. A törvény nem jelöli meg pontosan, hogy milyen időközönként kell a váltásnak megvalósulnia, ez az európai országok joggyakorlatában is különböző arányokban valósul meg.³¹

A közös szülői felügyelet mellett természetesen arra is van lehetőség, hogy a különélő szülők a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket egymás közt megosszák, valamint, hogy a szülői felügyeleti jogokat kizárólagosan az egyik szülő gyakorolja.³² Ebben az esetben a köznapi nyelven kizárólagos szülői felügyeleti jog nem jelent tényleges

²⁸ Herger Csabáné - Katonáné Pehr Erika: Magyar Családjog. Novissima Kiadó, 2021. 285. o.215. o.

²⁹ Mátis Judit: A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a gyermektől különélő szülő jogai, a kapcsolattartás. Jogi Fórum [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/matis_judit_a_szuloi_felugyelet_gyakorlasanak_rendezese\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/matis_judit_a_szuloi_felugyelet_gyakorlasanak_rendezese[jogi_forum].pdf) 2024. 07. 21. 4. o.

³⁰ Simon Károly László: A közös szülői felügyelet bírósági elrendelésének mérlegelési szempontjai a hazai szabályozás tükrében. Családi Jog. 2022/4 <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/1048996> 2024. 03. 02.

³¹ Szeibert Orsolya: A váltott gondoskodás előnyei és akadályai, továbbá a gyermek vallásszabadsága és származás megismeréséhez fűződő joga nemzetközi összehasonlításban. Külföldi Szemle. 2022/2 <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/3252353> 2024. 03. 02. 33. o.

³² Ptk. 4:165. § (1) bek.

kizárólagosságot, a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben – mint például iskolájának, életpályájának megválasztása - a feljogosított félnek a különélő szülővel közösen kell döntenie.

I.3. A szülők megállapodása

A fentiekben már utaltam rá, hogy a családi jogviszonyokban a magánautonómia érvényesülésére épül a jogi környezet, így a szülői felügyeleti jogok gyakorlásának kérdését az érintett szülők egymás közötti egyezséggel is rendezhetik, megállapodhatnak a lényeges kérdésekben peren kívül, valamint bírósági jóváhagyással is. Érdemes azonban részletesebben is foglalkozni a szülők közötti megállapodás kérdéseivel, hiszen ez a szándék felelős szülői döntést feltételez és a gyermek érdekeinek fokozott szem előtt tartását igényli.

A Ptk. abból a helyzetből indul ki, hogy a szülők különélésük esetén is közösen gyakorolják a szülői felügyeleti jogokat, ez a gyakorlatban számos úton megvalósulhat. Lehetséges, hogy a felek nem kérik bíróságtól a házasság felbontását, de külön költöznek, vagy ebben a helyzetben is egy háztartásban maradnak, viszont az életközösséget megszakítják. Nem különbözik a helyzet akkor sem, ha élettársakról van szó, tekintetükben is hasonlóképp valósulhat meg a szülői felügyeleti jogok közös gyakorlása.

Ha így is meg tudnak állapodni egymással a lényeges kérdésekben, mint a gyermek lakóhelye, a kapcsolattartás módja, vagy a különélő szülő hozzájárulásának módja és mértéke, és ezt fent is tudják tartani hosszútávon, akkor nincs szükség bíróság beavatkozására. A szülők közötti megállapodás kidolgozása történhet szóban vagy ráutaló magatartással, bizonyos esetekben pedig ügyvéd előtt, gyámhatósági jegyzőkönyvbe foglalással vagy közvetítői eljárás keretében.³³

Abban az esetben, ha a szülők peren kívül egyeznek meg, ám a közös szülői felügyelet körébe tartozó valamely kérdés tekintetében köztük vita merülne fel, és a szülői felügyeleti jogok gyakorlásának kérdését bíróság még nem vizsgálta, köztük a vitáról a gyámhatóság dönt.³⁴

³³Kránicz Zsófia: Szülői felügyeleti jogok gyakorlása és gyermektartásdíj. Jogi Fórum. https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kranicz_zsofia_szuloi_felugyeleti_jogok_es_gyermektartasdijszuloi_forum.pdf 2024. 07. 26. 14/15. o.

³⁴ Ptk. 4:166. §

Egyes vélemények szerint ez a megoldás szolgálná leginkább a gyermek érdekét és kiegyensúlyozott életvitelét,³⁵ azonban a gyakorlatból látható, hogy nem sűrűn valósul meg, és az esetek nagy részében a felek megállapodásuk esetén is kéri a bíróság jóváhagyását.

A bíróságnak a szülők egyezsége esetén is vizsgálnia kell, hogy a felek alkalmasak-e a közös szülői felügyelet gyakorlására. Erre a gyermek legfőbb érdekének védelme végett van szükség, vizsgálják, hogy a szülők közötti megállapodás garantálja-e a gyermek kiegyensúlyozott fejlődését.³⁶ A szülőknek nyilatkozniuk kell, hogy milyen módon képzeli el együttműködésüket; gondozási, nevelési tevékenységük ellátását,³⁷ a bíróság szükség esetén bizonyítást is elrendelhet, valamint a kiskorú gyermek meghallgatására is sor kerülhet.

Ha a bíróság úgy látja, hogy a közös szülői felügyelet a gyermek érdekét szolgálja, és erre a szülők alkalmasak, jóváhagyja az egyezséget. Amennyiben viszont a bíróság nem találja alkalmasnak a szülőket a szülői felügyelet közös gyakorlására, úgy az egyezséget nem hagyhatja jóvá, a továbbiakban arról ítélettel fog határozni.

I.4. A bíró döntése

Abban az esetben, ha a szülők nem tudnak megállapodni a felügyeleti jogok gyakorlásáról, a bíróság kérelemre vagy a gyermek érdekében dönt a kérdésről. A bíróság határozhat a szülői felügyeleti jogok megosztott vagy egyikük általi gyakorlásáról, illetve 2022. január 1-jétől a váltott gondoskodás elrendeléséről, ha az a kiskorú gyermek érdekében áll.³⁸

A bíróságnak az alapján kell kialakítania véleményét, hogy a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődése hogyan biztosítható a legkedvezőbben.³⁹ Ezekben a perekben széles körű vizsgálatot kell végezni, az elháríthatatlan eseteket kivéve mindkét szülőt meg kell hallgatnia a bíróságnak, valamint, ha a gyermek maga kéri, vagy ha a bíróság szükségesnek tartja, magát a gyermeket is meg kell hallgatni közvetlenül vagy szakértő útján. Ezen kívül tanúk meghallgatása, környezettanulmány, valamint szakvélemény beszerzése segíthet a megalapozott döntés kialakításában.⁴⁰

Az új Ptk. hatályba lépéséig a gyermekelhelyezésnél (ma már a gyermekelhelyezés kifejezés helyett a szülői felügyelet gyakorlását használjuk) figyelembe veendő szempontokat

³⁵ *i. m.* Kránicz 15. o.

³⁶ *uo.*

³⁷ *i. m.* Polyák 24. o.

³⁸ Ptk. 4:167. §

³⁹ Ptk. 4:167 § (2) bek.

⁴⁰ *i. m.* Kránicz 21. o.

a Legfelsőbb Bíróság 17. számú irányelve határozta meg, ám erről a Kúria az 1/2014. számú PJE. határozatában úgy határozott, hogy a továbbiakban nem alkalmazható.⁴¹

Ennek ellenére véleményem szerint az irányelvben foglalt elvek egy része, mint például a gyermek érdekének elsődlegessége, az érzelmi kötődés, a testvérkapcsolat, valamint a szülők alkalmasságának vizsgálata továbbra is fontos vizsgálandó szempontok, és a bíróságok gyakorlatában változatlanul fennmaradtak.

A gyermek mindenképp felett álló érdeke elsődleges aspektusa ezeknek a pereknek, ezt előtérbe helyezve kell vizsgálni a szülők élet- és lakáskörülményeit, az állandóságot, a szülők nevelésre való alkalmasságát, valamint a szülők magatartását is.⁴²

II.A gyermek

A releváns életviszonyok bemutatása után mindenképpen szükséges kitérni a fenti perek legsebezhetőbb szereplőjére, aki nem más, mint a szülők közös gyermeke. Akár a 14. év alatti vagy a 14. életévüket betöltött gyermekekről van szó, a lehető legkörültekintőbben kell eljárnia a bíróságnak, valamint a szülőknek egyaránt annak érdekében, hogy a gyermek érzelmi fejlődése ne torzuljon.

Mint arról már szó esett, a legfontosabb alapelv - amelynek érvényesülnie kell a jogalkotásban, valamint a bírósági- és közigazgatási eljárásokban is – a gyermek legfőbb érdeke. A soron következő fejezetekben először kifejtem a gyermek fogalmát meghatározó jogszabályi rendelkezéseket, kitérve a kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképességre és cselekvőképtelenségre, majd a vonatkozó gyermekjogi rendelkezésekre. Ezt a megközelítést egyrészt azért tartom fontosnak, mert így jutunk el a gyermek eljárásjogi pozíciójának meghatározásához, másrészt összekötő kapocs a gyermek véleménynyilvánításának bevezetése szempontjából, ugyanis annak dogmatikai háttere nemcsak alapjogi, hanem személyek jogához is kapcsolódó kérdéskör.

II.1. A kiskorú és a gyermek fogalma

A kiskorú fogalma a Ptk. 2:10. § (1) bekezdésében kerül meghatározásra, amely szerint kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. Erre a meghatározásra utal vissza a

⁴¹Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben – Családi jog XIII. évfolyam 1. szám (2015. március) <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/9294076> 2024. 03. 02. 24. o.

⁴² i. m. Mátis 6. o.

gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) a gyermek fogalmánál, mely az értelmező rendelkezések között található.

A kiskorúakra vonatkozó cselekvőképességi rendelkezések között meg kell különböztetni a tizennegyedik életévet betöltött, valamint a tizennegyedik életévet be nem töltött személy cselekvőképességét. Míg a 14. életévét betöltött kiskorú korlátozott cselekvőképességgel rendelkezik, addig ezt a kort el nem érő gyermek cselekvőképtelen a Ptk. szerint. A leglényegesebb különbség az általuk tett jognyilatkozatban mutatkozik meg, mely abban tér el, hogy míg a cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata semmis, nevében a törvényes képviselője jár el, addig a tizennegyedik életévét betöltött gyermek jognyilatkozatához a törvényes képviselőnek csak a hozzájárulása szükséges.⁴³

A kiskorúakra vonatkozó cselekvőképességi szabályok rövid áttekintése felveti a kérdést, hogy amennyiben a gyermek nem rendelkezik teljes cselekvőképességgel, miként alakul perbeli cselekvőképessége? Ezzel kapcsolatosan át kell térnünk a Pp. rendelkezéseire, ez a törvény mondja ki, hogy perbeli cselekvőképességgel mely természetes személyek rendelkeznek.

Eszerint egy perben félként személyesen vagy meghatalmazott útján az járhat el, aki a polgári jog szabályai szerint teljes cselekvőképességgel rendelkezik; a cselekvőképességében korlátozott nagykorú, akinek a polgári jog szabályai szerinti cselekvőképessége a per tárgyára, illetve a perbeli eljárási cselekményekre kiterjedő hatállyal nincs korlátozva; vagy a per tárgyról a polgári jog szabályai szerint érvényesen rendelkezhet. Amennyiben a félnek nincs perbeli cselekvőképessége, nevében törvényes képviselője jár el.⁴⁴

Láthatjuk tehát, hogy a tizennegyedik életévet be nem töltött gyermekek esetében itt is a törvényes képviselő jelenti a megoldást, míg a jognyilatkozat tételéhez hasonlóan ezt a korhatárt elérő kiskorúak nagyobb szabadságot élveznek. A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozatának megtétele szempontjából kivételt jelentenek azok az esetek, amikor a gyermek személyét vagy vagyonát érintő kérdésről van szó, ezen esetekben a törvényes képviselőnek az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú véleményét korának és érettségének megfelelően figyelembe kell vennie.⁴⁵ Ez a normatív fordulat szerepel a gyermek meghallgatásánál is, amely ugyancsak az ítélőképessége birtokában lévő gyermek kifejezést használja.

⁴³ Ptk. 2:11. -14. §

⁴⁴ Pp. 34. §

⁴⁵ Ptk. 2:14. §

A Pp. rendelkezik a fél személyes meghallgatásának eljárásjogi kérdéséről, külön bekezdést szentelve a kiskorú meghallgatásának. Perbeli cselekvőképesség hiányában is meghallgathatja szükség esetén a bíróság a kiskorú felet, amennyiben tizennegyedik életévét betöltötte, kikötés nélkül, a tizennegyedik éltévet be nem töltött gyermek esetén pedig azt, aki ítélőképessége birtokában van. A bíróság a gyermeket kizárólag ténykérdésekre vonatkozóan hallgatja meg. Ezen szakaszban is megjelenik az értesítési kötelezettség, mely kiemeli, hogy a kiskorú felet korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell tájékoztatni.⁴⁶

Habár a dolgozat szempontjából releváns szülői felügyelettel kapcsolatos perekben a kiskorú nem félként vesz részt, érdekeltként történő meghallgatása a Ptk.-ban és a Pp.-ben egyaránt szabályozásra került.

II.2. A gyermek perbeli státusza a bontóperekben és a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perekben

A szülői felügyelet gyakorlásának rendezésre iránti perek során a legfontosabb szereplő a szülők közös gyermeke. Az, hogy a bíróság, valamint a szülők milyen módon kezelik ezt a rendkívül érzékeny témát, a későbbiekben hatással lehet a gyermek testi-lelki fejlődésére. Annak biztosítása érdekében, hogy az érintett kiskorú a lehető legkisebb mértékben sérüljön, amellet, hogy a döntés során a gyermek legfőbb érdekét kell elsődlegesen számításba venni, arra is lehetőség van, hogy a gyermek kinyilvánítsa véleményét az adott helyzetről.

Felmerülhet a kérdés, hogy a gyermekjogi garanciákat is szem előtt tartó bírósági meghallgatás nem jár-e a gyermek traumatizálásával? Napjainkban már egyre elterjedtebb az a felfogás, mely szerint minden esetben meg kell adni a gyermeknek a lehetőséget arra, hogy véleményét közvetlenül kifejezhesse, ezzel is érezze azt, hogy az ő véleménye is számít, és van ráhatása a vele történetekre.⁴⁷

Mivel a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti per középpontjában a gyermek sorsát érintő kérdések állnak, így a gyermek jogainak megfelelő érvényesülését több módon biztosítani kell. Ezek megvalósulása az őt érintő eljárásokban a véleményének

⁴⁶ Pp. 230. § (4)-(5) bek.

⁴⁷ Visontai-Szabó Katalin: A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban. In: Görög, Márta; Hegedűs, Andrea (szerk.) Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábián Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára Szeged, Magyarország: Iurisperitus Kiadó (2017) 536 p. pp. 515-526., 12 p. 519. o.

meghallgatásával, a vélemény tiszteletben tartásával, valamint a megfelelő tájékoztatás biztosításával vizsgálható.⁴⁸

A gyermek meghallgatásához és véleménynyilvánításhoz való jogát a Gyermekjogi Egyezmény 12. cikke tartalmazza, melynek célja annak biztosítása, hogy a gyermek úgy érezze, nem akaratától függetlenül határoznak sorsáról, abba neki is van beleszólása.

A gyermek meghallgatása kétféle minőségben történhet, lehetőség van a tanúként, valamint az érdekeltként történő meghallgatására. Mivel ezekben a perekben a gyermek érdekeltként történő meghallgatása valósul meg, pályamunkámban az erre vonatkozó rendelkezéseket fejtem ki.

A Pp. mondja ki, hogy a kiskorú gyermek meghallgatása megvalósulhat érdekelti minőségben. A 473. § (2) bekezdése kifejti, hogy a bíróság a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút törvényes képviselője útján idézi meg azzal a felhívással, hogy megjelenéséről gondoskodik. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú idézéséről pedig akkor is külön értesíti a bíróság a törvényes képviselőt, ha őt is idézte a tárgyalásra.

Fontos kiemelni, hogy a gyermek véleménynyilvánításhoz való joga nem kötelesség, a bíróság nem kötelezheti a véleménynyilvánításra.⁴⁹ A törvény kimondja, hogy a gyermek maga is kérheti meghallgatását a sorsát érintő döntés meghozatalával kapcsolatosan, valamint indokolt esetben a bíróság saját döntése alapján meghallgathatja, amennyiben a gyermek nem tagadja meg a nyilatkozattétel lehetőségét.⁵⁰

A bíróságnak a gyermek véleményét annak korára és érettségére tekintettel kell figyelembe vennie, ha pedig ezekre tekintettel eltérő döntés születik a per során, a bíróságnak a gyermek számára érthető módon ezt meg kell indokolnia.

II.3. Gyermekjogi garanciák

A gyermeki jogok kialakulásának legfontosabb időszaka a 20. század volt, mely idő alatt számos nemzetközi és hazai dokumentum rögzítette az egyre bővülő, gyermekeket megillető

⁴⁸ Gyengéné Nagy Márta: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban. Tananyag az IDEA Tréningek résztvevői számára. 2018.

[https://d.docs.live.net/2a230143df7f8a52/Dokumentumok/TDK/Gyermek%20meghallgatasa/gyengene_nagy_a_gyermek_meghallgatasa_az_ot_erinto_eljarasokban2%20\(1\).pdf](https://d.docs.live.net/2a230143df7f8a52/Dokumentumok/TDK/Gyermek%20meghallgatasa/gyengene_nagy_a_gyermek_meghallgatasa_az_ot_erinto_eljarasokban2%20(1).pdf) 27. o.

⁴⁹ Berki Vivien: „Anyá, apa, nekem is van véleményem!” – A gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának biztosítása a hazai szülői felügyelet rendezése iránti perekben. Mailáth György Tudományos Pályázat. Országos Bírósági Hivatal. 2023. 118. o.

⁵⁰ Ptk. 4:171 § (4) bek.

jogokat. Ezen dokumentumok közül is a legrelevánsabb a Gyermekjogi Egyezmény.⁵¹ A Gyermekjogi Egyezmény a gyermek legalapvetőbb jogait tartalmazza, és a részes államokat kötelezi a gyermek jogainak tiszteletben tartására és biztosítására.

A dokumentum három csoportba osztja a gyermekeket érintő jogokat. Az első csoport a védelem, mely a gyermek biztonságának elősegítését jelöli ki célként. A második az ellátás és gondozás, vagyis az alapvető létszükségletek és az egészséges fejlődés biztosítása. Az utolsó pedig – amely a dolgozat témakájából adódóan kiemelésre kerül – a részvétel kategóriája. Ez teszi lehetővé, hogy a gyermek az őt érintő információkról megfelelő tájékoztatást kapjon, valamint részesüljön a lelkiismeret-, gondolat-, vallás-, és a véleménynyilvánítás szabadságában.⁵²

Az Egyezmény 3. cikke biztosítja a gyermeki jogok érvényesülését oly módon, hogy a részes államok bíróságait, törvényhozó szerveit és közigazgatási hatóságait arra kötelezi, hogy minden, a gyermeket érintő döntésben az elsődleges szempont a gyermek mindenek felett álló érdeke legyen, döntésüket ez alapján hozzák meg.⁵³

A 12. cikk tartalmazza a gyermek meghallgatásához való jogát. Eszerint az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára kell biztosítani azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben véleményét kinyilváníthassa, amelyet korára és érettségi fokára figyelemmel kellően figyelembe kell venni. A meghallgatáshoz való jog leginkább a bírósági és közigazgatási eljárásokban jelenik meg, azokban az esetekben, amikor a gyermek érdekeltként van jelen.⁵⁴ Fontos tehát kiemelni, hogy a gyermeknek nem csak ahhoz van joga, hogy véleményét tetszése szerint kinyilvánítsa, hanem ahhoz is, hogy azt kellő súllyal figyelembe vegyék. Ennek egyetlen korlátja maga a gyermek érdeke, amelyet a már kifejtett 3. cikk rögzít.

A két cikk ennek ellenére nem „ütközik”, épp ellenkezőleg, az egyik biztosítása nélkül a másik sem valósulhat meg. Amennyiben a gyermek meghallgatására nem kerül sor, nem is biztosítható a számára legmegfelelőbb döntés, tehát a gyermek legfőbb érdekének elérésének egyik módja a gyermek meghallgatása.⁵⁵

Az ezt követő, 13. cikk tartalmazza a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogát, amely magába foglalja a tájékoztatáshoz való jogot is. A két cikk szorosan összekapcsolódik, ugyanis

⁵¹ *i. m.* Darnót 20. o.

⁵² *i. m.* Berki 118. o.

⁵³ *i. m.* Darnót 20. o.

⁵⁴ 1991. évi LXIV. törvény I. Rész 12. cikk (1)-(2) bek.

⁵⁵ *i. m.* Gyengéné Nagy 27. o.

a 12. cikkben kifejtett eljárásban való részvétel nem valósulhatna meg a 13. cikkben megjelenő tájékoztatás nélkül.

Ez a dokumentum a gyermekek jogainak elvi leírását tartalmazza, melyhez 2010. november 17-én az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága elfogadta a Gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatást, amely ezen elvek gyakorlati megvalósulását tűzi ki céljául. Az iránymutatás és az abban kidolgozott alapelvek nyomán az Európai Unió Európai Bizottsága 2011. február 15. napján kihirdette a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemtervet, ezáltal a gyermekjogok az Európai Unió alapjogi politikájának szerves részévé váltak.⁵⁶ A gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalma hazánkban 2012-ben jelent meg, amikor is ezt az évet a gyermekbarát igazságszolgáltatás évének ajánlotta az akkori Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium.⁵⁷

A gyermekközpontú igazságszolgáltatás célkitűzései közé tartozik többek között a gyermek méltósággal és figyelemmel való kezelése; az irányába történő, számára érthető tájékoztatás; az eljárás ésszerű lefolytatásának követelménye, valamint a gyermek legfőbb érdekét védő, szakmaisággal és következetesen történő eljárás. Ezen elvek betartásához gyakorlati segítséget nyújt az iránymutatás, melyben külön pontban kerül kiemelésre a gyermek meghallgatáshoz és véleménynyilvánításhoz való joga.

Látható tehát, hogy egyaránt elvi és gyakorlati szinten elsődleges célja a nemzetközi dokumentumoknak, hogy biztosítsák a gyermekek jogainak érvényesülését. Ezek gyakorlati megvalósulása függ a tagállamok hazai joggyakorlatától, attól, hogy az eljáró szervek mily módon és mértékben valósítják meg a témával kapcsolatos előírásokat.

Még fontosabb szerepet kap a témában a gyakorlat, hiszen a lefektetett elvek – mint a best interest of the child - megvalósulása igazán a hazai eljárások és eljáró bírók munkájában mérhető.

II.4. A Lundy modell

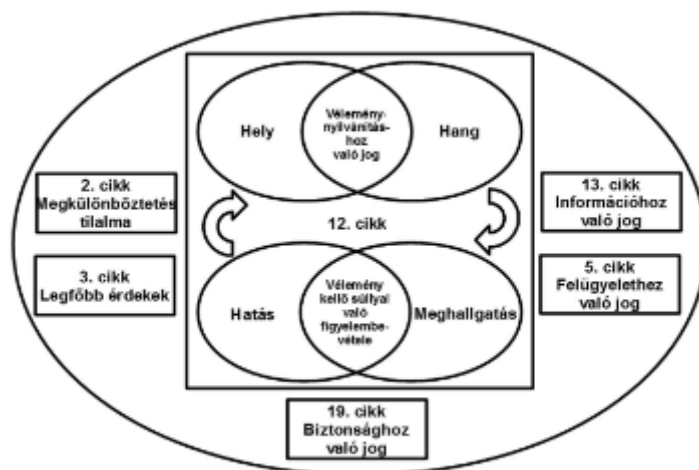
Nem elhanyagolható ebben a témában a Laura Lundy által megfogalmazott Lundy modell, amely a gyermek meghallgatásának legideálisabb módját foglalja rendszerbe. A modell szerint a gyermek részvételének az őt érintő eljárásokban két fő összetevője van, annak biztosítása,

⁵⁶ Marosán Melinda: Gyermekbarát igazságszolgáltatás. Jogi Fórum 2021. 6. [marosan-melinda_gyermekbarat-igazsagszolgáltatatas_cimlappal.pdf \(jogiforum.hu\)](https://www.jogiforum.hu/cimlappal/pdf/jogiforum.hu) 2024.09.26.

⁵⁷ Nagygyőr Csilla: A gyermekek kihallgatása a nyomozások során. Belügyi Szemle 2022/8. 1655. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.5> 2024. 09. 22.

hogy lehetőséget kapjon véleménye kifejtésére, valamint, hogy ezt a döntéshozatal alatt kellően figyelembe is vegyék.⁵⁸ A modell négy alapvető faktort jelöl ki, amelyek érvényesülése szükséges a gyermek meghallgatásának legideálisabb megvalósulásához. Ezek a hely (space), a hang (voice), a meghallgatás (audience) és a hatás (influence).

A négy elem ebben a sorrendben valósul meg a gyermek meghallgatása során az első kettő, vagyis a hely és a hang a véleménynyilvánításhoz való jog, a második kettő, a meghallgatás és a hatás pedig a vélemény kellő súllyal való figyelembevétele tekintetében relevánsak.

1. ábra: A gyermek meghallgatáshoz való jogának elemei a 12. cikk alapján⁵⁹

Az első elem, vagyis a hely arra szolgál, hogy a gyermek egy biztonságos környezetben kapjon lehetőséget véleményének kifejtésére, melynek érdekében létre is hozták a gyermekbarát meghallgató szobákat, Észak-Európában pedig a védett házakat.⁶⁰

A hang Laura Lundy és munkatársai meglátása szerint azt jelképezi, hogy a meghallgatás minden gyermeket megillető jog, érettségére és életkorára tekintet nélkül. Ebbe a kategóriába kell érteni annak a biztosítását is, hogy a gyermek eldönthesse, be kíván-e kapcsolódni az eljárásba, és ha igen, milyen módon.⁶¹ A kutatócsoport véleménye szerint az ítélőképesség egy kevésbé fontos kritériuma a meghallgatásnak a kommunikációs készséghez viszonyítva, ezt azzal indokolták, miszerint nem lehetne azt feltételezni egy gyermekről, hogy nem ítélőképese.

Ezzel az állásponttal nem értek egyet, úgy gondolom, hogy egy olyan gyermek számára, aki – akár értelmi, érzelmi, vagy fejlettségi szintjére tekintettel - nincs ítélőképessége

⁵⁸ i. m. Visontai-Szabó 517. o.

⁵⁹ i. m. Gyengéné Nagy 27. o.

⁶⁰ i. m. Visontai-Szabó 517. o.

⁶¹ i. m. Gyengéné Nagy 33. o.

birtokában, a meghallgatás pozitív kimenetellel nem végződhet. Egy ilyen gyermek meglátásom szerint nem értené, miért van szükség a meghallgatására, érdemi véleményt nem tudna mondani, mivel nem valószínű, hogy átlátna a helyzet súlyát, vagy szavai következményeit. A kutatócsoport álláspontjával ellentétesen én azt gondolom, hogy a kommunikációs készségen túl szükséges egy olyan kategória, amely alapján meg tudja ítélni a bíróság, hogy a meghallgatás a gyermek, valamint az ügy érdemi eldöntése érdekében rejt-e magában előnyt, vagy csak érzelmi nehézségeket okozna.

A harmadik, a meghallgatás eleme ebben a relációban arra próbál rámutatni, hogy azon túl, hogy a gyermeket meghallgatják, a véleményét olyan személynek fejthesse ki, akinek kellő ráhatása van a végső döntésre.

A negyedik kategória a befolyás, ennek célja a gyermek biztosítása afelől, hogy véleményét figyelve hallgatják meg, az komolyan is van véve. Abban az esetben, ha a gyermek elmondásától eltérő döntés születik, számára érthető módon meg kell indokolni, hogy miért véleményétől eltérően döntöttek. Lundy azt gondolja, ez határolja el modelljét a már meglévőktől.⁶²

III.A kiskorú gyermek meghallgatása

Mint azt láthatjuk, a szülői felügyelettel kapcsolatos perek egyik legnehezebb kérdése a gyermek meghallgatása. Azon kívül, hogy számos őt érintő kérdésben kell dönteni, a bíróságoknak az is kiemelkedő feladata, hogy mérlegeljék, szükséges-e a gyermek bevonása az adott ügyben.

Nem véletlen, hogy számos nemzetközi dokumentumban megjelenik ez a probléma, valamint, hogy Magyarországon is az anyagi, valamint eljárásjogi törvényekben egyaránt szabályozott. Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk a témával kapcsolatos normatív környezetről, először át kell tekintenünk a Brüsszel IIb. rendeletet, majd pedig a hazai szabályozást, melyen belül szót kell ejteni a Ptk. mellett a Gyvt., valamint a 149/1997. (IX.10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról (a továbbiakban: Gyer.) is.

⁶² i. m. Gyengéné Nagy 36. o.

III.1. Normatív környezet

III.1.1. Regionális szabályok

Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk a hazai szabályozásról, elsőként meg kell vizsgálni a regionális hátteret, mely ebben az esetben a 2022. augusztus 1-jétől hatályos Brüsszel IIb. rendelet. Ennek célja a gyermek érdekének még erőteljesebb megvalósulása a házassági és szülői felelősségi ügyekben.

A rendelet a 21. cikkében rendelkezik a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogáról, mely kimondja, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek valódi és tényleges lehetőséget kapjon arra, hogy az eljárás alatt akár közvetlenül, akár képviselőn vagy megfelelő szervén keresztül szabadon kifejezhesse véleményét. A cikk (2) bekezdése azt is lefekteti, hogy a gyermek véleményét korára és érettségi fokára figyelemmel kellően tekintetbe kell venni.⁶³

Ez a megfogalmazás lényegében azonos a Gyermekjogi Egyezmény 12. cikkével. Az újdonság azonban a Brüsszel IIb. rendeletben az, hogy a határozat végrehajtását a bíróság meg is tagadhatja, amennyiben a gyermek számára tényleges lehetőséget nem biztosítottak a véleményének kifejezésére. Ezt a rendelet 39. cikke fekteti le két kivétellel, melyek a gyermek vagyonát érintő ügyek, valamint a nyomós indokkal alátámasztott sürgős ügyek.⁶⁴

A meghallgatás biztosítására szolgál a rendeletben megjelenő új kifejezés, mely szerint a gyermeknek „valódi és tényleges” lehetőséget kell adni véleményének kifejtésére, ennek ellenére továbbra is fennáll az az opció, mely szerint a gyermek nem csak közvetlenül, hanem képviselő útján is meghallgatható.⁶⁵

A Brüsszel IIa rendeletről eltérően az új jogszabály már a gyermek meghallgatását általánosan tartalmazza, nem csak egyes eljárásokat megjelölve, ezzel is előtérbe helyezve a gyermek érdekét. Fontos, hogy a szülők és a gyermek érdeke között biztosított legyen a megfelelő egyensúly⁶⁶, ám a „best interest” elve alapján a gyermek érdeke az elsődleges.

⁶³ Brüsszel IIb. rendelet 21. cikk

⁶⁴ Brüsszel IIb rendelet 39. cikk

⁶⁵ *i. m.* Molnár 8. o.

⁶⁶ *i. m.* Molnár 7. o.

III.1.2. Hazai jogi szabályozás

Magyarországon a 2022. augusztus 1. napjától indult eljárásokra a szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény (a továbbiakban: 2021. évi LXII. törvény) elnevezéssel harmonizált jogszabály alkalmazása irányadó. Ennek a 47.§-a módosította a Ptk.-nak a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti per meghallgatásról szóló szakaszát.

Ez így szól: „A bíróságnak az eljárása során – elháríthatatlan akadály esetét kivéve – mindkét szülőt meg kell hallgatnia és értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ha a gyermek a meghallgatását maga kéri, vagy, ha azt a bíróság kérelem hiányában is indokoltnak tartja, a bíróság a gyermeket közvetlenül, vagy szakértő útján meghallgatja. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.”

Látható, hogy a meghallgatás feltételeként a jogszabály nem a kort és érettséget jelöli meg, hanem az ítélőképesség voltát, ennek ellenére a tagállami szabályozásokban eltérő módszer jelenik meg, az eljárási jogok egy része korhatárhoz köti a gyermek meghallgatását. Míg Bulgáriában és Romániában 10, addig Finnországban 15 éves kornál jelölik meg a határt a törvények, de példának okáért Horvátországban, Lengyelországban és Franciaországban hazánkhoz hasonlóan nincs életkorhoz kötve a meghallgatás.⁶⁷

Egyes tagállamokban tehát korhatárhoz kötöttség valósul meg, máshol pedig esetenként vizsgálják a gyermek belátási képességét, érettségét és megértését. Míg a korhatár meghatározásával egy objektív, kiszámítható rendszer érvényesül, addig abban az esetben, ha a gyermek belátási képességét vizsgálva döntjük el, hogy lehetőséget kap-e a meghallgatásra, minden gyermek számára lehetővé válik véleményének kifejtése. Létezik a két rendszer kombinációjából megvalósuló megoldás is, amely bár meghatároz egy törvényes korhatárt, fenntartja azt a lehetőséget, hogy ennél fiatalabb gyermek is kérelmezhesse meghallgatását.⁶⁸

Egy esetben valósul meg az életkorhoz kötöttség kitétele, ez pedig a törvényszövegben is megjelenő 14. életévét betöltött gyermek helyzeténél látható. Ebben a helyzetben a szülői

⁶⁷ *i. m.* Molnár 8. o.

⁶⁸ Tóth Barbara: A kiskorú személyek és a polgári igazságszolgáltatás kapcsolata. Miskolci Jogi Szemle 16. évfolyam (2021) 5. szám (3. különszám) <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1499/1118> 2024. 03. 02. 624. o.

felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés a gyermek egyetértésével hozható meg, ez alól egyetlen kivétel van, ha döntése saját fejlődését veszélyeztetné.⁶⁹

A gyermek meghallgatása a magyar joggyakorlatban elsősorban a szülői felügyeleti jog rendezése iránti perekben jelenik meg, ám találkozhatunk vele az örökbefogadás és a gyámság kérdésében is. A Ptk. mellett meg kell említeni a Gyvt.-t, mely alapelvei között ugyancsak megjelenik a már számtalanszor említett gyermek mindenek felett álló érdeke. Emellett a törvény rendelkezik többek közt a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogáról, arról, hogy ezen jogokról tájékoztatást kapjon és érvényesíthesse őket, hogy személyét és vagyonát érintő kérdésekben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, valamint, hogy véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék.⁷⁰

Látható tehát, hogy több jogszabály is rendelkezik a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogáról és meghallgatásáról, a fogalmi elemek pedig minden esetben változatlanok. A továbbiakban ezeket kívánom kifejezni az ítélőképessége birtokában lévő gyermek fogalmának a kivételével, amelyre egy külön fejezetet szentelek.

Elsőként ki kell térni az értesítési kötelezettségre, mely a Brüsszel IIb. és ennél fogva a Ptk. egyik újfajta rendelkezése. Eszerint a bíróságnak az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket értesítenie kell a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ez a gyakorlatban többféle kérdést is felvet, melyek közül még nem sikerült az összesre egységes megoldást találni. Ilyen maga az ítélőképes gyermek fogalma, az értesítés formája, tartalma és ideje is.

A gyermeket a jogszabály szerint kérelme, valamint a bíró véleménye alapján lehet meghallgatni. A bírónak mérlegelnie kell, hogy mennyire látja szükségesnek a meghallgatást, amennyiben úgy gondolja, hogy a szülők képesek a gyermekük érdekét előtérbe helyezni és rá tekintettel egyezséget kötni, a gyermeket nem teszik ki a meghallgatásnak. Ahhoz, hogy a kiskorú ki tudja fejezni a meghallgatása iránti vágyát, elengedhetetlen, hogy szülei megfelelő tájékoztatásban részesítsék, ám ez a gyakorlatban nem mindig valósult meg, emiatt vált szükségessé, hogy jogszabály írja elő a bíró általi tájékoztatást.

Arról, hogy a meghallgatást közvetlenül a bíró vagy szakértő végezze el, a bíró jogosult dönteni. Bár a gyermek kifejezheti kívánságát afelől, hogy kinek szeretne nyilatkozni, az eljáró bíró ehhez nincs kötve, ez is mérlegelési jogkörébe tartozik. Eltérő a gyermekek meglátása a meghallgatást végző személy tekintetében, míg egyesek azt részesítenék előnyben, hogy

⁶⁹ Ptk. 4:171. § (4) bek.

⁷⁰ Gyvt. 8. § (1) bek.

szakértő előtt nyilatkozzanak, aki ezt a véleményt továbbítja a bírónak, addig mások azt látják megfelelőnek, hogy a végső döntést hozó személy – vagyis a bíró – előtt fejthessék ki álláspontjukat.⁷¹

Figyelembe kell venni azt is, hogy a gyermek mutat-e bármilyen traumára utaló jelet, amennyiben feszült vagy szorong, a pszichológus szakértők szerint szerencsésebb, ha szakértő hallgatja ki. Igaz, hogy a bírónak is egyre több lehetőségük van különböző továbbképzéseken részt venni - melyek kifejezetten a gyermekekkel való érintkezést kívánják fejleszteni - ezek nem kötelezők, így kedvezőbb lehet, ha olyan személy végzi a meghallgatást, aki biztosan helyén tudja kezelni a gyermeket érintő érzelmi nehézségeket.⁷²

Lehetőség van írásbeli és szóbeli meghallgatásra, melynek módjáról szükséges a gyerekkel való egyeztetés. Ennek eldöntésében figyelembe kell venni a gyermek személyiségjegyeit, egy visszahúzódó gyermek esetében előnyösebb lehet az írásbeli meghallgatás, amennyiben megfelelő érettségi szintet és kommunikációs készségeket mutat.⁷³

A meghallgatás tekintetében ki kell térni az eljárásjogi szabályokra is, melyek a Pp.-ben kerültek kifejtésre. A Pp. a kiskorú gyermek számára érdekelteként történő meghallgatása esetén indokolt esetben hivatalból ügygondnokot rendel, valamint meghallgatása a felek és képviselőik távollétében is megvalósulhat.⁷⁴ A jogszabály különbséget tesz a 14. életévet be nem töltött és betöltött gyermek értesítése tekintetében, míg a 14. életévet be nem töltött gyermeket törvényes képviselője útján idézi meg a bíróság, addig ezt a korhatárt elérő kiskorút személyesen idézi, törvényes képviselője külön értesítésével.⁷⁵

A (3) bekezdés rendelkezik a meghallgatás körülményeiről, mely alapján megfelelő légkörben, a gyermek korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell megtörténnie. A meghallgatás a gyermekhez történő személyes kérdések feltételével kezdődik, majd tájékoztatják, hogy a valóságnak megfelelően kell elmondania előadását, valamint, hogy a nyilatkozattételt és a válaszadást megtagadhatja. A valóságnak megfelelő nyilatkozattételre való tájékoztatás a korábbi igazmondási kötelezettségre való felhívás helyett jól mutatja, hogy a gyermek az eljárásban érdekelteként vesz részt.⁷⁶

⁷¹ *i. m.* Tóth 625. o.

⁷² *i. m.* Darnót 22. o.

⁷³ *i. m.* Tóth 625. o.

⁷⁴ Pp. 473. § (1) bek.

⁷⁵ Pp. 473. § (2) bek.

⁷⁶ *i. m.* Tóth 626. o.

A kiskorú meghallgatását a bírói tanács elnöke végzi, aki határoz a kiskorúhoz intézett kérdések megengedhetősége felől. A gyermekhez intézhet kérdéseket az ügygondnok, valamint a felek is indítványozhatnak, abban az esetben, ha meghallgatás távollétükben történik.⁷⁷

III.2. A gyermek meghallgatása a gyakorlatban

A jogszabályi környezet ismertetése után kitérnék néhány mondatban a joggyakorlat bemutatására, amelyhez segítségül szolgált számomra két vidéki, családjogi ügyekkel is foglalkozó bíróval készített beszélgetés.

A gyermek meghallgatásának fontossága ma már nem vitatott, a jogalkotó lefektette a fentiekben említett törvények szövegében az elméleti alapokat, ám a jogalkalmazókra hárul az a feladat, hogy ezt az eljárási cselekményt minél hatékonyabban, a gyermekek kíméletével hajtsák végre. Számos kérdés felmerülhet a gyakorlatban megvalósuló meghallgatásokkal kapcsolatban, vegyük például azt, hogy mennyire befolyásolják ilyenkor a szülők gyermeküket, mi a meghallgatás legjobb módja, és hogyan tudják a bírók a legeredményesebben megvalósítani, majd felhasználni a meghallgatáson elhangzottakat.

A gyermek meghallgatása során a bírónak figyelembe kell vennie a gyermek életkorát, valamint személyiségjegyeit, ez alapján kialakítani a megfelelő közeget, amelyben a kiskorú érzi, hogy szabadon elmondhatja véleményét. Fiatalabb, 6-8 éves kisiskolásoknál gyakran az erre a célra kialakított gyermekmeghallgató szobában kerül sor a nyilatkozattételre, ahol a játékok közé csempészi be a bíró a kérdéseit. Kamasz gyermekek tekintetében fontos szempont lehet, hogy megadjuk nekik a választás lehetőségét a helyszín kiválasztásában, amely lehet egy park, egy tér, a bíró irodája vagy akár a bírói pulpitus is.

A bíró feladata, hogy olyan hangulatot alakítson ki a meghallgatás során, amelyből érezhető, hogy ez nem egy kérdezz-felelek, hanem egy kötetlen beszélgetés, ahol elmondhatja a gyermek gondolatait, érzéseit. Kisebb gyermekeknél hatékony módszert jelenthet a játékos metódusok alkalmazása, mint például a képmesélős, történetmesélős megoldások, vagy akár egy társasjáték használata. Idősebb gyerekeknél már a spontán beszélgetések jelentik a célravezetőbb megoldást. A család hétköznapijaira vonatkozó kérdések segíthetik annak megítélését a bíró számára, hogy a gyermek melyik szülővel ápol közelebbi kapcsolatot, ki az, aki segíti őt a tanulásban, tisztában van a gyermek kötelezettségeivel az iskolában, jobban részt vesz a napjaiban.

⁷⁷ Pp. 473. § (4) bek.

A meghallgatás során a bírón kívül csak a gyermek, valamint szükség esetén az ügygondnok van jelen, ám a gyermek által elmondottakat a szülők előtt nem lehet elhallgatni. Erre a bírónak rá kell mutatnia a gyermek számára, azt is kiemelve, hogy csak arra válaszol, amire szeretne. A gyermek által elmondottakat jegyzőkönyvezni kell, erre nincs egységes módszer, van, aki egységes szöveggként teszi ezt meg, míg mások a feltett kérdést és a rá adott választ jegyzőkönyvezik.

Gyakran találkoznak a bírók azzal a problémával, hogy a szülők „kihasználják” a meghallgatás lehetőségét, arra használják, hogy saját kívánságaik érvényesüljenek a gyermek által elmondottak segítségével. Ez fiatalabb gyermekek esetében könnyebben kiszűrhető, míg a nagyobbaknál a gyermek választása és a válaszai közötti ellentmondásokból lehet sejteni a szülői befolyásolást.

A meghallgatás végén a legfontosabb a feloldás, amely során a bíró elmagyarázza a gyermeknek, hogy a döntés a bíró kezében van, és a meghallgatás arra szolgált, hogy a döntés során ezt is figyelembe lehessen venni. A gyermek véleménye egy a bizonyítékok sorában, viszont a tizennegyedik életévét betöltött kiskorú véleményét csak akkor lehet figyelmen kívül hagyni, ha az a hosszútávú érdekeivel ellentétes.

A szülői felügyelettel kapcsolatos perekben megvalósuló meghallgatás arányáról statisztikai adatok nincsenek, ám a kritikusabb megítélésű ügyekben általában elvárás a gyermek meghallgatása. Abban az esetben lehet ez igazán jelentős, amikor a lefolytatott bizonyítás alapján mindkét szülő egyaránt alkalmas, vagy hasonlóképpen kevésbé alkalmas a gyermek nevelésére. Tekintve, hogy ezek a legnehezebb döntések, ezekben az esetekben különösen fontos a gyermek véleménye. A szülők egyezsége esetén a gyermek meghallgatása nem jellemző és nem is szükséges a gyakorlat álláspontja szerint. A gyermek ennek ellenére a jogszabály rendelkezése alapján ebben az esetben is kérheti meghallgatását, ennek lehetőségéről őt tájékoztatni kell.

Arra a kérdésre, hogy a gyermek megkönnyebbül-e a meghallgatását követően, vagy teherként éli-e meg, a joggyakorlat alapján sem lehet teljes bizonyossággal válaszolni, mivel erről a meghallgatást végző bírónak nincs visszacsatolása. Ennek ellenére elmondható, hogy már a 4-5 éves kisgyerekek – kortól és fejlettségtől függően a saját szintjükön - is átlátják, hogy a szüleik válása az ő jövőjükre is kihatással van, így a lehetőség, hogy kifejezhessék véleményüket érzelmileg kevésbé megterhelő, mint amit maga a meghallgatás okozhat.

Pozitívumai ellenére a meghallgatás nem mindig zárul eredményesen, nehézség a bírók számára, hogy első alkalommal találkoznak a gyermekkel, a gyermek megnyitása, a kapcsolat felépítése kritikus pont lehet, tekintettel az idő hiányára. Ezt orvosolhatja a szülők előzetes kikérdezése a gyermekről, amely lehetőséget ad a bírónak, hogy a meghallgatás előtt egy képet kapjon róla, ez alapján tudjon közeledni hozzá.

Elmondható tehát, hogy a joggyakorlatban a gyermek meghallgatása egy jól bevált, kifejlődött eljárási cselekmény, amelyben nagy szerepe van az adott ügyben eljáró bírónak, az ő hozzáállása és kompetenciája segítségével zárulhat sikeresen a gyermek véleményének kifejtése és figyelembevétele.

III.3. Ítéltőképesége birtokában lévő gyermek fogalom-meghatározása

Mint az a fentiekben is többször kiemelésre került, a dolgozatomban egyik kulcsfogalma a gyermek ítéltőképesége. Ahhoz, hogy teljesen megértsük és a legátfogóbb képet kapjuk erről a többféle módon megfogalmazott definícióról, elsőként meg kell vizsgálnunk az ezzel összefüggésben lévő cselekvőképességre, illetve belátási képességre vonatkozó szabályokat.

Az ítéltőképeséggel ellentétben a cselekvőképesség egy korhatárhoz kötött ténykérdés, amelynek kezdő időpontját jogszabály rögzíti. Ez fenn is áll addig, amíg a bíróság ki nem mondja ennek korlátozását vagy kizárását⁷⁸, valamint amíg el nem éri az érintett személy a jogszabály által megjelölt következő korhatárt. A cselekvőképesség szempontjából releváns két életkor a 18., valamint a 14. életév. A 18. életévét be nem töltött személy kiskorúnak számít, ez pedig azt jelenti, hogy amennyiben a későbbiekben sem korlátozzák ezt a képességét, maximum korlátozott cselekvőképességről beszélhetünk. Ahhoz, hogy egy kiskorú korlátozottan cselekvőképes legyen, el kell érnie a 14. életévét, előtte cselekvőképtelennek számít a Ptk. szerint.⁷⁹ Látható tehát, hogy ehhez a jogszabály nem határoz meg konkrét fogalmat, csupán az életkort megjelölve osztja be a kategóriákat.

A belátási képesség egy polgári jogi fogalom, amely a cselekvőképességgel hozható összefüggésbe, annak az alapját képezi. A belátási képesség az ember azon képessége, hogy tudata át tudja fogni cselekvésének következményeit, képes előre felmérni magatartásának következményeit és ehhez igazítani magatartását. Ez a képesség határozza meg, hogy a

⁷⁸Fekete-Lupcsa Anita: Gyermek meghallgatása a polgári perekben. Jogi Fórum
[https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/fekete-lupcsa_anita_gyermek_meghallgatasa_polgari_perekben\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/fekete-lupcsa_anita_gyermek_meghallgatasa_polgari_perekben[jogi_forum].pdf) 2024. 04. 03. 13. o.

⁷⁹ Ptk. 2:10-13. §

cselekvőképesnek minősülő személy ügyei vitelére alkalmas állapotban van-e vagy sem.⁸⁰ A két fogalom ezek alapján szorosan összefügg, mégis különböznek abból a szempontból, hogy amíg a cselekvőképesség meghatározása egy ténykérdés, addig a belátási képesség szubjektív ismérvek alapján határozható meg.

Ezen fogalmak áttekintése után rá is térhetünk az ítélőképességre, amely egy olyan szubjektív kategória, ami nincs korhatárhoz kötve, minden esetben egyedileg kell vizsgálni. A Gyer. 2. §-a rendelkezik az ítélőképessége birtokában lévő gyermek definíciójáról, amely így hangzik: „az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni”.

Annak ellenére, hogy a Gyer. meghatározza az ítélőképessége birtokában lévő gyermek fogalmát, a magyar szakirodalomban számos értelmezésével találkozhatunk.⁸¹ Van olyan meglátás, amely szerint az önálló véleménnyel rendelkező gyermeket kell érteni a fogalom alatt, valamint olyan is, mely azt tekinti az ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek, aki „képes arra, hogy a jogügylet lényegét, következményeit átlássa, véleményt formáljon, és véleményét kifejezésre juttassa”.⁸²

Utolsóként Ádámkó Viktória fogalom-meghatározását szeretném kiemelni dolgozatomban, aki úgy fogalmazott, hogy elhelyezésének kérdésében ítélőképes gyermek az a kiskorú, aki gondolkodásmódja és személyisége tekintetében stabil – vagy legalább kialakulóban lévő – „énmaggal” rendelkezve képes szüleit mérlegelve, önállóan és negatív befolyástól mentesen, határozott véleményt nyilvánítani elhelyezési kíváncsalmáról, ezáltal megalapozott és érdekeit szolgáló kérését a bíróság tudomására hozni, a bíróság gyermekelhelyezésre vonatkozó döntésének következményeit belátva és vállalva.⁸³

Meglátásom szerint a különböző fogalmak mind helytállóak, egyeznek abban a tekintetben, hogy a gyermek felé azt az elvárást állítják, hogy megértse az ügy lényegét és döntésének

⁸⁰ Boros Zsuzsa: III. cím. II. könyv. In: Bodzási Balázs – Tőkei Balázs: 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021. 179. o.

⁸¹ *i. m.* Molnár 6. o.

⁸² Székely László: IV. Cím. II. Könyv. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 1–2. – Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez 1. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 81–82.

⁸³ Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása - különös tekintettel a gyermekelhelyezésre, Családi Jog. 2015/3. <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/8051489> 2024. 10. 01. 10/11. o.

következményeit, valamint azt megfelelő kommunikációs készséggel ki is tudja fejezni a kívülvilág számára.

Jól látható, hogy a különféle megfogalmazások ellenére egy dologban egyetértenek a jogalkotók és jogalkalmazók, miszerint a korhatár nem tartozik az ítélőképessége birtokában lévő gyerek fogalmi elemei körébe. Ennek igazolására szolgál a Kúria 2019.11.298 számon publikált bírósági határozata, amelynek során egy szülői felügyelet megváltoztatása iránti perben megállapította, hogy a gyermek ítélőképességét minden esetben egyedileg kell vizsgálnia a bíróságnak, valamint, hogy az életkor nem döntő tényező a vizsgálat során.

IV.A bíró értesítési kötelezettsége a nyilatkozattétel lehetőségéről

A Brüsszel IIb. rendelet - melyet hazánkban a 2021. évi LXII. törvény harmonizált – rendelkezik a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti perekben a gyermek meghallgatásának kérdéseiről.

A rendelet egyik újdonsága a bíró értesítési kötelezettsége a gyermek irányába a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ez a kiegészítés Ptk.-ban került megfogalmazásra, a 4:171. § (4) bekezdésében, amely kimondja, hogy „a bíróságnak az eljárása során – elháríthatatlan akadály esetét kivéve – mindkét szülőt meg kell hallgatnia és értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről.”

Az értesítési kötelezettség magyar joganyagba történő beemelésében és a jogintézmény szabályainak kidolgozásában nagy szerepe volt Wopera Zsuzsannának, a családjogi szabályozás és a joggyakorlat összehangolására kinevezett egykori miniszteri biztosnak. Véleménye szerint ezzel a kiegészítéssel a meghallgatásra vonatkozó korábban hatályban lévő rendelkezéseken nem változtatott a jogalkotó, csupán beépítette a bíróságnak a nyilatkozattételre vonatkozó lehetőségről szóló értesítési kötelezettségét.⁸⁴ Ennek célja az, hogy a gyermek abban az esetben is tudjon a meghallgatásának lehetőségéről, ha erről szülei őt nem tájékoztatták.

Az értesítési kötelezettség szabályait egyaránt megtalálhatjuk a hazai anyagi jogi, valamint eljárásjogi törvényeinkben, a következő fejezetekben ezek bemutatásával és két vidéki

⁸⁴ Wopera Zsuzsa: A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben. Jogászvilág. 2022. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/?hlite=gyermek+v%C3%A9lem%C3%A9ny%C3%A9nek+megismer%C3%A9se+%C3%A9rtes%C3%ADt%C3%A9s%C3%A9nek+aktu%C3%A1lis+k%C3%A9rd%C3%A9sei+csal%C3%A1djogi+perekben> 2024. 09. 22.

családjogi ügyekkel foglalkozó bíróval készített interjú alapján kívánom összegezni a vonatkozó rendelkezéseket. Célom annak felderítése, hogy mennyire sikerült ennek az új jogintézménynek beépülnie a jogalkalmazók munkájába, tekintve, hogy a jogalkotó e téren számos kérdést nyitva hagyott.

IV.1. Az értesítendő gyermekek köre és a törvényi megfogalmazás ellentmondása

Mint az látható, az értesítéssel kapcsolatban a törvény szövegezése az ítélőképessége birtokában lévő gyermek tekintetében fogalmazza meg az értesítés kötelezettségét.

Ez véleményem szerint olyan kérdéseket vethet fel, amelyre a gyakorlatba való betekintéssel kaphatunk választ. Honnan tudja egy bíró egy gyermekről, hogy ítélőképessége birtokában van-e anélkül, hogy akár ő, akár egy szakértő meghallgatta volna? Miként lehet legkönnyebben kiküszöbölni ezt a problémát?

Azt gondolhatnánk, hogy azt várják el az eljáró bíróktól, hogy a keresetlevél benyújtását követően, mindenféle előzetes információ nélkül eldöntsék, hogy adott esetben a gyermek ítélőképessége birtokában van-e. Ahogy arra már korábban rámutattam, a nemzetközi és hazai jogszabályok nem kötik korhatárhoz az ítélőképes gyermek meghatározását, annak fogalma a Gyer.-ben található, amellet, hogy a szakirodalomban is számos definíció került megfogalmazásra.⁸⁵ Ez azt is jelenti, hogy minden esetben egyedileg kell vizsgálni ezt a szubjektív kategóriát, melynek módja a gyermek meghallgatása. Ennek problémája, hogy az értesítés kronológiai sorrendben megelőzi magát a meghallgatást, így mindenképpen szükséges egy megoldás a joggyakorlatban ennek kiküszöbölésére.

A 2021. évi LXII. törvény 47. § -a módosította a Ptk. 4:171. § (4) bekezdését, melyhez fűződő indokolás egy magyarázattal próbál szolgálni az anomália ellen. Eszerint: „Természetesen annak a ténynek a megítélése, hogy egy gyermek rendelkezik-e ítélőképességgel, végső soron csakis a meghallgatásából, a meghallgatása után derülhet ki teljes bizonyossággal a bíróság, gyámhatóság számára (kivéve pl. az igen alacsony életkorú gyermekek, csecsemő esetében). Erre figyelemmel a lehető legszélesebb körben gondoskodni kell az érintett gyermekek értesítéséről arra nézve, hogy kérhetik meghallgatásukat. A bíróság, gyámhatóság akkor lesz olyan helyzetben, hogy ténylegesen mérlegelni tudja, hogy a gyermek ítélőképessége birtokában van-e, és hogy ebből fakadóan a gyermek nyilatkozata milyen

⁸⁵III.3. fejezet Ítélőképesség birtokában lévő gyermek fogalom-meghatározása

mértékben vehető figyelembe döntése meghozatalakor, amennyiben meghallgatására ténylegesen sor kerül.”⁸⁶

A bíróságnak tehát az általános értesítési kötelezettségét a lehető legszélesebb körben kell teljesíteni a gyermekek számára, ám ténylegesen a meghallgatást követően tudnak dönteni arról, hogy adott gyermek ítélőképessége birtokában van-e. Ezzel kapcsolatban irányadó lehet véleményem szerint a szülői felelősséggel kapcsolatos bírósági eljárásokban alkalmazott gyakorlat, amely szerint a harmadik életévüket betöltött gyermekeket hallgatják meg (ez értelmi fejlettségük figyelembevételével esetenként eltérhet).⁸⁷

Mint látható, az értesítési kötelezettség körébe tartozó gyermekek esetében a legnagyobb kihívást a legfiatalabb gyermekek jelentik, az nem kérdés, hogy egy 10 éves kiskorúnak a bíró ki fogja küldeni a nyilatkozattétel lehetőségéről szóló levelet.

A meghallgatás során érvényesülő és a joggyakorlatban bevált hároméves korhatárt átvetítve az értesítési kötelezettség kapcsán felmerülő kérdésekre úgy gondolom, irányadó lehet kialakítani egy általános nézőpontot, amely alapján az e korhatárt pár hónappal megelőző gyermekek számára küldhetnék ki a bíróságok a nyilatkozattétel lehetőségéről tájékoztató levelet. Hozzá kell azonban tenni, hogy a bíró a keresetlevél beérkezését követően küldi ki az értesítést a gyermek számára,⁸⁸ így esetenként a már beérkezett információk alapján kialakíthat egy előzetes képet magában arra vonatkozóan, hogy adott ügyben az érintett gyermek rendelkezhet-e ítélőképességgel. Ezek a szempontok – főleg a különösen fiatal gyermekek helyzetében – némi támpontot jelenthetnek a bíróságok számára amikor azt mérlegelik, ki számára és milyen formában teljesítsék az értesítés kötelezettségét.

Fontos leszögezni, hogy ez az eset nem érvényesül abban a helyzetben, amikor a gyermek maga kéri meghallgatását,⁸⁹ valamint amikor a bíró mérlegelési jogkörét gyakorolva kérelem hiányában is indokoltnak tarja a gyermek véleményének kikérését. Az értesítési kötelezettség legfőbb célja, hogy a gyermek abban az esetben is értesüljön meghallgatásának lehetőségéről, ha erről szülei nem tájékoztatják.

⁸⁶2021. évi LXII. törvényindoklás

⁸⁷Fehérné Gaál Tünde: Gondolatok a kiskorú gyermek véleménynyilvánításának és meghallgatásának elkerülhetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben – a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján. Szakcikk Adatbázis. Családi Jog. 2016/2. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7267945> 2024. 10. 18. 9. o.

⁸⁸ i. m. Berki 114. o.

⁸⁹ uo.

IV.2. Az értesítés címzettje, formája

A házassági bontóperekben vagy szülői felügyeleti jog gyakorlása iránti perekben a gyermeket nyilatkozattétele esetén érdekelti minőségben hallgatja meg a bíróság, amellyel kapcsolatosan vizsgálni kell azt is, hogy az értesítésben ki jelenik meg címzettként.

A Ptk. ugyan leszögezi, hogy az ítéldőképessége birtokában lévő gyermeket kell értesíteni,⁹⁰ felmerülhet a kérdés, hogy az életkorból adódóan ez ténylegesen miként valósul meg. Erre a Pp. 473. §-a ad választ, amely külön szabályozza a tizennegyedik életévét betöltött és be nem töltött kiskorú értesítését. A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút törvényes képviselője útján idézi a bíróság, míg a tizennegyedik életévét betöltött gyermek esetében őt magát értesíti, azzal a kitéttel, hogy erről törvényes képviselőjének is értesítést küld.

A normaszövegből kitűnik tehát, hogy a bíró értesítési kötelezettsége a gyermek irányába áll fenn, a gyakorlatban ez még vethet fel problémákat. Mivel a tizennegyedik életévét be nem töltött gyermeknek a bíróság nem tudja az értesítést közvetlenül kézbesíteni, így fennáll annak az esélye, hogy amennyiben a szülők nem szeretnék, hogy gyermeküket bevonják az eljárásba, számára nem adják át a levelet, vagy annak tartalmát nem tisztázzák vele.

Az értesítés levél formájában érkezik ki az ügyben érintett gyermekhez, melynél irányadó a bírók számára a gyermek életkora. Ettől függően alakítják a levél hangvételt, tekintettel arra, hogy más módon kell megszólítani egy hatévest, mint egy tizenkét éves gyermeket. Létezik egy országos szintű iránymutatás a levél tartalmi elemeiről, amelytől a bíróknak lehetőségük van eltérni a nyelvezet tekintetében.⁹¹

Az értesítés tartalmilag kitér a szülők közötti ügy kifejtésére, a gyermek számára magyarázatot tartalmaz a küldés okára, valamint arra, hogy milyen lehetőségei vannak a meghallgatás tekintetében, arra milyen módon, mikor és hol kerülhet sor. Ismételten hangsúlyozni kell a szülők szerepét az értesítés tekintetében, mivel az ügynek ebben a szakaszában még nem tisztázódott, hogy ki gyakorolja a felügyeleti jogokat, így a bírónak mindkét fél számára értesítést kell kiküldeni a gyermeknek küldött levélről, ám az csak a szülők hozzáállásán múlik, hogy ezt hogyan kommunikálják gyermekük felé.

⁹⁰ Ptk. 4:171. § (4) bek.

⁹¹ i. m. Berki 135. o.

IV.3. Az értesítési kötelezettség gyakorlati megvalósulása gyakorló bírók tapasztalataiból

Ahogy arra dolgozatom elején is rámutattam, empirikus kutatásom keretében két családjogi ügyekkel foglalkozó, vidéki bíróval készített interjú elkészítésével igyekeztem betekintést kapni a gyermek meghallgatásának, valamint az értesítési kötelezettségnek a gyakorlatban megvalósuló jellegzetességeiről. Ebben a fejezetben kizárólag az értesítési kötelezettségről tanultakat fogom kifejteni, tekintettel a jogintézmény újdonságára.

A készített interjúk során a számos kérdés feltételével próbáltam betekintést kapni erről az új jogintézményről, melyek közül most azokra térnék ki, amelyek véleményem szerint a legtöbb bizonytalanságot hordozzák magukban.

Mi is lehetett a jogalkotó célja ezzel az új jogintézmény bevezetésével? Ez önmagában elég-e arra, hogy tényleges lehetőséget biztosítson a gyermek véleményének kifejtésére? Milyen reakciókat váltott ki a jogalkalmazó szervektől, valamint, hogy mi is jelenti a legnagyobb kihívást az értesítési kötelezettséggel kapcsolatban számukra? Milyen formában valósul meg az értesítés és ezt a per melyik szakaszában kell kiküldeni a gyermek számára? Egységes-e a gyakorlat?

A gyermekjogok fejlődésével napjainkban már a gyermek is aktív jogalanynak számít, akinek a Gyermekjogi Egyezmény és ennek hatására a nemzeti jogok alapján is véleménye lehet az őt érintő kérdésekben, s ezt a véleményt ki is fejtheti. Az értesítési kötelezettség a gyermekbarát igazságszolgáltatás egyik lényegi eleme, melynek célja, hogy a gyermek számára valós lehetőséget teremtsen arra, hogy az őt érintő peres eljárásokban – mint a házassági bontóper, a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti per és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti per – az őket érintő kérdésekben véleményt nyilváníthassanak és ne a „fejük felett” hozzák meg az életüket jelentősen befolyásoló kérdésekről a döntést.

Az, hogy ez önmagában biztosítja-e a gyermek tényleges és valódi részvételét, vitatható, tekintve, hogy milyen szerepet játszanak a gyermek szülei az értesítéssel kapcsolatban. Sok esetben kiderül, hogy a szülők egyáltalán nem kommunikálnak gyermekükkel a válási helyzetről, ők azok, akik nem adnak lehetőséget arra, hogy gyermekük elmondhassa véleményét. Árnyalja ezt a helyzetet maga a gyermek személyisége, valamint a család működése is, hogy milyen módon kommunikálják le egymás között a nehéz élethelyzeteket.

A jogalkalmazó szervek kötelezettsége, hogy kiküldjék az értesítést a gyermek számára a nyilatkozattétel lehetőségéről, melyben céljuk, hogy bizalmat ébresszenek a gyermekben abban a tekintetben, hogy ha el szeretnék mondani véleményüket, arra van lehetőségük. Az értesítés kiküldése megnyitja a gyermek számára a véleménynyilvánítás alternatíváját, ám maga a meghallgatás és annak körülményei, hangvétele és egy biztonságos légkör szükséges ahhoz, hogy ténylegesen élhessen véleménynyilvánítási jogával.

Elmondható tehát, hogy önmagában ez az új jogszabályi rendelkezés jelenlegi formájában nem feltétlen biztosít valódi és tényleges részvételt, a bírók és a szülők helyes hozzáállása az, amely igazán szükséges a gyermek véleménynyilvánítási jogának a megvalósulásához.

Emiatt jelenthet problémát az a tény, hogy azok a bírók, akik nem szívesen hallgatták meg személyesen a gyermekeket, nem is fogadták kitörő örömmel az új jogintézmény bevezetését. Az eljáró bíró dönthet úgy a bizonyítási eljárás során, hogy igazságügyi pszichológus szakértőn keresztül hallgassák meg a gyermeket, sokan közülük élnek is ezzel a lehetőséggel a kompetencia hiányára hivatkozva. Szerencsére napjainkban már több, úgynevezett érzékenyítő képzés is rendelkezésre áll a bíráknak, amelyek keretében pszichológus szakértők és gyermekvédelmi szakemberek a gyermek meghallgatásának szakmai háttéréről tanítják a jogalkalmazó szervek dolgozóit.

A legnagyobb kihívást az értesítési kötelezettséggel kapcsolatban a gyakorlatban az ítélőképessége birtokában lévő gyermek megítélése jelenti a bírók számára. Ahhoz, hogy ebben valós véleményt tudjanak nyilvánítani, szükséges a szülők részletes meghallgatása, a gyermek életkörülményeinek részletes feltárása és a gyermek meghallgatása. Itt jelent problémát az, hogy az értesítést az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára szükséges kiküldeni, mivel az ügyek száma és az eljárások felesleges elhúzódásának megakadályozása miatt erre a gyakorlatban nincs lehetőség. Erre megoldást jelenthetne a vidéki bíróságokon is a specializáció az ügyek tekintetében.

Az eljárások felesleges elhúzódásának megakadályozása miatt alakult ki az a gyakorlat, miszerint a perfelvételi tárgyalásra szóló idézéssel együtt küldik ki a gyermeknek szóló értesítést. Bár a legideálisabb megoldás az lenne, ha az előzőekben leírtak szerint a felek meghallgatása és a gyermekről való kikérdezés után lehetne kiküldeni az értesítést, az országos tapasztalat és konferenciák szerint ebben sikerült egységes gyakorlatot kialakítani.

Felmerülhet a kérdés, hogy egy egyező bontóban – amely perben a jelenlegi szabályok alapján a szülők az első tárgyaláson szeretnének megállapodni, egyezséget kötni – szükséges-e

értesíteni a gyermeket, ám a gyakorlat arra az álláspontra helyezkedett, hogy ebben az esetben is szükség van az értesítés kiküldésére, és szükség szerint az első tárgyaláson sort lehet keríteni a gyermek rövid meghallgatására. Erre tekintettel lehet a szülőkkel tovább finomítani az egyezséget, majd meghozni az ítéletet.

A jogszabályváltozás után – a jogalkalmazók számára segítséget jelentő szakmai tanácskozás hiányában – dilemmát okozott az értesítés formája és tartalma. Rendelkezésre áll egy budapesti minta, amelyet az eljáró bírók kedvük szerint alakíthatnak, a szakmai tapasztalatok szerint formálhatnak.

A tartalom tekintetében nem elhanyagolható az érintett gyermek életkora, kutatásom során talákoztam különböző mintákkal, melyek között megtalálható a 6 éves korig, a 6-10 éves korig, a 10-14 éves korig, valamint a 14 éven felüli gyermek értesítésére szolgáló minta. Nyelvezetük az életkor előrehaladtával komolyodik, ám a lényegi tartalmi elemek azonosak. A bíró általi bemutatkozást követően szó esik arról, hogy a családot érintő ügy miatt lett kézbesítve a levél a gyermek számára, arról, hogy ő is elmondhatja erre vonatkozóan az érzéseit, és hogy ő dönt arról, szeretne-e ezzel a lehetőséggel élni, vagy sem. A levélben le van szögezve, hogy arról, amit a gyermek megoszt a bíróval, tájékoztatni kell a szüleit is, valamint, ha el szeretne menni kifejtteni a véleményét, azt ő is megírhatja a bírónak, vagy szólhat róla a szüleinek is. A levél végén életkortól függően megjelenik, hogy ha ki szeretné fejteni véleményét, akkor a helyszínről a gyermek dönthet, de csak akkor jelenjen meg, ha azt ténylegesen ő szeretné. Az utolsó mondatban a bíró megígéri, hogy attól függetlenül, hogy a gyermek szeretné-e elmondani a meglátásait, vagy sem, olyan döntést fog hozni, hogy az a gyermeknek a lehető legjobb legyen.

Fontos kiemelni, hogy ez is csak egy a sok minta közül, ám véleményem szerint tökéletesen szemlélteti, hogy hogyan is kell elképzelni egy ilyen értesítést.

Kutatásomból egyértelműen kiderült számomra, hogy nem egységes a gyakorlat az értesítési kötelezettség tekintetében, ez pedig leginkább abban jelenik meg, hogy kiknek is küldjék ki az értesítést. A jogszabály az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára írja elő ezt a bírói kötelezettséget, ám ahogy arra már rámutattam, ennek meghatározása komoly kihívásokat jelent.

A Gyer. 2. §-a tartalmazza az ítélőképes gyermek fogalmát, amelyet nem lehet pusztán életkorhoz kötni. Ennek következménye, hogy országos szinten eltérő álláspontok alakultak ki

annak tekintetében, hogy előzetes meghallgatás nélkül hány éves kortól kell kiküldeni az értesítést.

A kutatásom helyszínét adó megyében található vidéki bíróságoknál kialakult gyakorlat alapján az iskolás kor kezdetéhez, a gyermek olvasni tudásához kötik az értesítés kiküldését, míg budapesti, kizárólag családjoggal foglalkozó bírók már hároméves kortól alkalmazzák az értesítést. Ennek oka a Brüsszel IIb. rendeletben gyökeredzik, amely kimondja, hogy a szülői felügyeletről rendelkező határozat későbbi elfogadását megtagadhatják - például, ha az egyik szülő külföldön kíván új életet kezdeni a gyermekkel és számára csecsemőként nem küldtek értesítést - arra hivatkozva, hogy a gyermeknek nem biztosítottak valódi lehetőséget a véleménynyilvánításra.

Bár a gyakorlat jól láthatóan nem egységes, a kifejezetten családjogi pereket tárgyaló bírák a családjogi perek aktuális eljárásjogi és anyagi jogi kérdéseiről rendszeresen egyeztetnek és az eljárásjogi kérdések tekintetében igyekeznek egységes álláspontot kialakítani.

V. Javaslattétel

Kutatásom során azt vizsgáltam, hogy mennyire sikerült országos szinten egységes gyakorlatot kialakítani az újfajta bírói értesítési kötelezettség tekintetében. Ahogy arra az előző fejezetben rámutattam, a legnagyobb kihívást annak megítélése jelenti, hogy hány éves kortól szükséges kiküldeni ezt a levelet a gyermekek számára.

Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára írja elő a törvény a bírók értesítési kötelezettségét, ám a hatályos jogszabályok alapján ez egy szubjektív kategória, minden esetben egyedileg kell vizsgálni. Erre a gyermek meghallgatása adna lehetőséget, így a bírók nehéz helyzetbe kerültek azzal, hogy a meghallgatás előtt kell megítélniük, vajon adott esetben a gyermek milyen fejlettségi szinten van és ez alapján kiküldeni az értesítést.

A jogalkotó erre azzal nyújthatott volna megoldást, hogy a Brüsszel IIb. rendelet – amely bevezette ezt az új jogintézményt - hatályba lépésével egyidejűleg egy eljárási protokollt is elkészít, amely a tagállamok számára előírja, hogy a gyakorlatban hogyan valósítsák meg a jogalkalmazó szervek az értesítés kiküldését. Ennek hiányában a jogalkalmazók feladata volt a levél formájának és tartalmának elkészítése, valamint annak kialakítása, hogy hány éves kortól ajánlatos kiküldeni a levelet.

Ahogy azt az előző fejezetben is kifejtettem, a gyakorlati megoldások jelentős eltéréseket mutatnak. Míg a kutatásom helyszínén lévő vidéki bíróságok a gyermek olvasni tudásához -

vagyis az iskolás kor kezdetéhez – kötötték az értesítés kiküldését, addig a budapesti bíróságok már 3 éves kortól teljesítik ezirányú kötelezettségüket. Ennek indoka a Brüsszel IIb. rendeletben található, amely kimondja, hogy a szülői felelősségi ügyekben hozott határozatok elismerésének megtagadása okai közé tartozik, ha meghozatalukra anélkül került sor, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára a gyermek véleménynyilvánításhoz való jogával összhangban lehetőséget biztosítottak volna a véleménynyilvánításra.⁹² Ez azt jelenti, hogy abban az esetben, ha egy csecsemű korú gyermeknek nem küldik ki az értesítést, és a szülő, aki a felügyeleti jogokat gyakorolja, évekkal később a gyermekkel külföldön kíván új életet kezdeni, a szülői felügyeletről rendelkező határozatot elutasíthatják arra hivatkozva, hogy a gyermeknek nem biztosítottak valós lehetőséget a véleménynyilvánításra.

Ez az oka annak, hogy úgy gondolom, országos szinten már 3 éves kortól javasolt lenne kiküldeniük a bíróságoknak az értesítést a gyermek számára a nyilatkozattétel lehetőségéről. Ezzel megelőzhető lenne a fentiekben kifejtett eset, valamint a gyakorlat egységét is biztosítaná. A jogalkotó ezt egy eljárási protokollban vagy akár a Pp.-ben normaszöveggként elő tudná írni a jogalkalmazó szervek számára, mely jelentősen megkönnyítené a bíróságok munkáját.

Az értesítés tekintetében a szülők is meghatározó szerepet játszanak, mivel a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú számára szülein keresztül küldik ki az értesítést, a jogalkalmazó nem tudja biztosítani, hogy ezt a szülők ténylegesen be is mutassák gyermeküknek, elmagyarázzák neki, hogy lehetősége van kifejezni véleményét. Ezt a szülők saját belátásuk szerint teljesítik, ám úgy gondolom, és dolgozatommal is rá szerettem volna mutatni, hogy a gyermekeknek is joguk van elmondani véleményüket az őket érintő döntések tekintetében. A szülők különválása az ő életüket is jelentősen megváltoztatja, így minden lehetőséget ki kell használni akár a jogalkotó és jogalkalmazó szerveknek, akár a szülőknek, hogy jogaik biztosításával lehetőség szerint megkönnyítsék számukra ezt a lelkiileg megterhelő szituációt.

⁹² Brüsszel IIb rendelet 39. cikk (2) bek.

Forrásjegyzék

Felhasznált szakirodalom

ÁDÁMKÓ Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása - különös tekintettel a gyermekelhelyezésre, Családi Jog. 2015/3. 10-16. o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8051489> 2024. 10. 01.

BERKI Vivien: „Anyá, apa, nekem is van véleményem!” – A gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának biztosítása a hazai szülői felügyelet rendezése iránti perekben. Mailáth György Tudományos Pályázat. Országos Bírósági Hivatal. 2023. 112-143. o.

BOROS Zsuzsa: III. cím. II. könyv. In: Bodzási Balázs – Tőkei Balázs: 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021.

DARNÓT Sára: A gyermek meghallgatása a családjogi perekben – interjúk alapján, különös tekintettel a jogalkalmazási eltérésekre. Családi Jog. 2017/4. 20-24. o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1166167> 2024. 10. 25.

FEHÉRNÉ GAÁL Tünde: Gondolatok a kiskorú gyermek véleménynyilvánításának és meghallgatásának elkerülhetetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben – a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján. Szakcikk Adatbázis. Családi Jog. 2016/2., 7-15. o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7267945> 2024. 10. 18.

FEKETE-LUPCSA Anita: Gyermek meghallgatása a polgári perekben. Jogi Fórum [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/fekete-lupcsa_anita_gyermek_meghallgatasa_polgari_perekben\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/fekete-lupcsa_anita_gyermek_meghallgatasa_polgari_perekben[jogi_forum].pdf) 2024. 03. 02.

GYENGÉNÉ NAGY Márta: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban. Tananyag az IDEA Tréningek résztvevői számára. 2018. [https://d.docs.live.net/2a230143df7f8a52/Dokumentumok/TDK/Gyermek%20meghallgatasa/gyengene_nagy_a_gyermek_meghallgatasa_az_ot_erinto_eljarasokban2%20\(1\).pdf](https://d.docs.live.net/2a230143df7f8a52/Dokumentumok/TDK/Gyermek%20meghallgatasa/gyengene_nagy_a_gyermek_meghallgatasa_az_ot_erinto_eljarasokban2%20(1).pdf)

HERGER CSABÁNÉ - KATONÁNÉ PEHR Erika: Magyar Családjog. Novissima Kiadó, 2021. 285. o.

KÖRÖS Kinga: A házastársi, a bejegyzett és a „de facto” élettársi öröklésjogi jogviszony a hatályos magyar jogban – különös tekintettel a túlélő élettárs törvényes öröklésének vizsgálatára. Szakcikk Adatbázis 2019/5. 287-298. o.

<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8277854> 2024. 08. 04.

KRÁNICZ Zsófia: Szülői felügyeleti jogok gyakorlása és gyermektartásdíj. Jogi Fórum

[https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kranicz_zsofia_szuloi_felugyeleti_jogok_es_gyermektartasdi\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kranicz_zsofia_szuloi_felugyeleti_jogok_es_gyermektartasdi[jogi_forum].pdf) 2024. 07. 26.

LAMM Vanda – PESCHKA Vilmos: Jogi Lexikon, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 251. o.

MAROSÁN Melinda: Gyermekbarát igazságszolgáltatás. Jogi Fórum 2021. 6.

[marosan-melinda_gyermekbarat-igazsagszolgalattas_cimlappal.pdf \(jogiforum.hu\)](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/marosan-melinda_gyermekbarat-igazsagszolgalattas_cimlappal.pdf) 2024.09.26.

MAROSÁN Melinda: Házassági bontóperek. Jogi Fórum

https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2022/01/marosan-melinda_hazassagi-perek_cimlappal.pdf 2024. 07. 28.

MÁTIS Judit: A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a gyermektől különélő szülő jogai, a kapcsolattartás. Jogi Fórum

[https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/matis_judit_a_szuloi_felugyelet_gyakorlasanak_rendezese\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/matis_judit_a_szuloi_felugyelet_gyakorlasanak_rendezese[jogi_forum].pdf) 2024. 07. 21.

MOLNÁR Sarolta: Brüsszel IIb rendelet: a gyermek érdeke elsődlegességének érvényesülése – különös figyelemmel a meghallgatásra. Iustum Aequum Salutare. XIX. 2023. 3. 27-35.

https://epa.oszk.hu/02400/02445/00069/pdf/EPA02445_ias_2023_3_027-035.pdf 2024. 07. 21.

MOLNÁR Sarolta Judit: A házasság intézményének perspektívái. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. 2018/7. sz.,

<http://real-phd.mtak.hu/id/eprint/702> 2024. 07. 21.

NAGY-BALOGH Boglárka: A Házassági perek uniós szabályozása. Jogi Fórum

https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2023/11/nagy-balogh-boglarka_-hazassagi-perek-unios-szabalyai_cimlappal.pdf 2024. 07. 21.

NAGYGYÖR Csilla: A gyermekek kihallgatása a nyomozások során. (2022). *Belügyi Szemle*, 70(8), 1653-1670. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.5> 2024. 09. 22.

POLYÁK Emese: A kiskorú gyermek sorsát érintő perek, elsősorban a szülői felügyelet szabályozása egy vidéki járásbíróóság gyakorlata tükrében. *Jogi Fórum* https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2022/03/polyak-emese_kiskoru-gyermek-sorsat-erinto-perek_cimlappal.pdf 2024. 07. 21.

SIMON Károly László: A közös szülői felügyelet bírósági elrendelésének mérlegelési szempontjai a hazai szabályozás tükrében. *Családi Jog*. 2022/4 1-10. o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1048996> 2024. 03. 02.

SZEIBERT Orsolya: A váltott gondoskodás előnyei és akadályai, továbbá a gyermek vallásszabadsága és származás megismeréséhez fűződő joga nemzetközi összehasonlításban. *Külföldi Szemle*. 2022/2, 32-36. o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3252353> 2024. 03. 02.

SZÉKELY László: IV. Cím. II. Könyv. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 1–2. – Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* 1. Budapest, Wolters Kluwer, 2014.

TÓTH Barbara: A kiskorú személyek és a polgári igazságszolgáltatás kapcsolata. *Miskolci Jogi Szemle* 16. évfolyam (2021) 5. szám (3. különszám), 620-633 o. <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/article/view/1499/1118> 2024. 03. 02.

VISONTAI-SZABÓ Katalin: A gyermek meghallgatása a bírósági eljárásban. In: Görög, Márta; Hegedűs, Andrea (szerk.) *Lege duce, comite familia: Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábián Eszter tiszteletére, jogász pályafutásának 60. évfordulójára* Szeged, Magyarország: Iurisperitus Kiadó (2017) 536 p. pp. 515-526., 12 p.

VISONTAI-SZABÓ Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben – *Családi jog* XIII. évfolyam 1. szám (2015. március) 24-35. o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9294076> 2024. 03. 02.

WOPERA Zsuzsa: A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben. *Jogászvilág*. 2022. 1-5. o. <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/?hilite=gyermek+v%C3%A9lem%C3%A9ny%C3%A9nek+megismer%C3%A9se+>

[%C3%A9rtés%C3%ADt%C3%A9s%C3%A9nek+aktu%C3%A1lis+k%C3%A9rd%C3%A9sei+csal%C3%A1djogi+perekben](#) 2024. 09. 22.

Jogforrások

A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény

A Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

A szülői felelősséget érintő nemzetközi igazságügyi együttműködésről szóló 2021. évi LXII. törvény

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

Gyermekek Jogairól szóló 1989. évi New York-i Egyezmény

Házassági ügyek és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokról szóló Brüsszel IIb. rendelet

149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról

Egyéb források

Központi Statisztikai Hivatal 22.1.1.19. Válások főbb mutatói

2021. évi LXII. törvényindoklás